

Veliki Prasak

ČASOPIS ATEISTA SRBIJE

Branislav Subotić:

AKO NISI RELIGIOZAN,
ZABOGA,
RECI TAKO!

Miloš Babić:

OSNOVI
EVOLUCIJE

Mirko Đorđević:

SVETI SAVA
NIJE FARAON

broj 2 / jul 2011.

ATEISTI
SRBIJE

ATEISTI
SRBIJE

VELIKI PRASAK

časopis Udruženja „Ateisti Srbije“

izdavač:

Udruženje „Ateisti Srbije“

Kontakt telefon:

063/706-1593

Glavni i odgovorni urednik:

Marin Gligo

Redakcija:

Milan Polovina

Marija Dudić

Milena Burgić

Mihailo Vuletić

Jelena Radojčin

Vladimir Božanović

Lidija Šijačić

Siniša Obrenić

Andrija Šrek

Miloš Matić

Daniel David

Andrej Ćirić

Predrag Stojadinović

Voja Antonić

Branislav Subotić

Lektori:

Milena Burgić

Daniel David

Marija Marić

Dizajn i prelom:

Miloš Matić

Lidija Šijačić

Matija Gligo

Sadržaj

Uvodna reč	3
<i>Autor Milan Polovina</i>	
Ako nisi religiozan, zaboga, reci tako!	4
<i>Autor Branislav Subotić</i>	
Osnovi evolucije – Prvi deo: evolucija danas	6
<i>Autor Miloš Babić</i>	
Prorok koji se „približio“ devojci	10
<i>Autor Voja Antonić</i>	
Mirko Đorđević: Sveti Sava nije faraon	12
<i>Autor Vladimir Božanović</i>	
Moj bog nije nestao	16
<i>Autor D. S.</i>	
Istorija ateizma	18
<i>Autor Mihailo Vuletić</i>	
Maraton u Hristu	22
<i>Autor Saša Butorac</i>	
Sekularna država ili teokratija – pitanje je sad	25
<i>Autor Radovan Marjanović</i>	
Pismo Bogu	27
<i>Autor Miloš Janić</i>	
Zablude verskog posta	29
<i>Autor Andrija Šrek</i>	
Kristofer Hičens	30
<i>Autor Aca Todorović</i>	
Bezbožni humor	31

web: ateisti.com i velikiprasak.com

e-mail: redakcija@velikiprasak.com

Vera i razum

Kao ateisti, dešavale su mi se situacije da se, prilikom rasprave sa vernikom, dotični, u nedostatku bilo kakve suvisle argumentacije, pozove na veru i autoritet. Vernik time stavlja katanac na svaku dalju raspravu, uzimajući veru kao nepojmljivu instancu koja je izvan (pa čak i iznad!) razuma. On će, štaviše, slepo verovanje tretirati kao vrlinu i biti ponosan njime, uz obaveznu, krajnje nadmenu, opasku: „Ti si ateista i ti to ne možeš razumeti!“ Da li bi jednostavno prizivanje autoriteta – koji se ne preispituje trebalo da opravda nedostatak empirije i bilo kakvog racionalog objašnjenja za poziciju koju zastupa?

Često se iz verničkog tabo-
ra može čuti kako i mi, ateisti, u nešto verujemo. Tako, na primer, „verujemo“ u teoriju evolucije, te teoriju „Velikog praska“ i slično. Ovde je posredi nepoznavanje (ili namerno izvrtnje) značenja pojmova. Vera, naime, podrazumeva uzimanje nekog iskaza kao istinitog bez ikakvog dokaza za to (ili, čak, uprkos njemu, da se poslužimo Dokinsovom formulacijom), iz čega sledi da se u tvrdnje koje su empirijski potvrđene ne može ve-

rovati. Njihovo priznavanje postaje stvar zdravog razuma. Kako je evolucija jedna od najpotkrepljenijih naučnih teorija, prihvatanjem iste kao najverovatnijeg objašnjenja za raznolikost života na Zemlji, niti mi postajemo vernici, niti darvinizam postaje religija. Radi se, prosto, o objektivnom sagledavanju stanja stvari i prihvatanju realnosti onakve kakva jeste. Slepo verovanje, sa druge strane, crpi svoje stavove iz takozvanih svetih knjiga i autoriteta, nimalo se ne osvrćući na njihovu autentičnost. Vera ne preispituje. Ona je ne samo u suprotnosti, već i u većitom konfliktu sa konceptima kao što su kritičko razmišljanje i racionalno poimanje stvari. Krajnje je, dakle, apsurdno staviti znak jednakosti između usvajanja izvesne tvrdnje, koja ne poseduje nikakvu empirijsku i logičku osnovu (kao što to rade vernici) i naučne teorije (da podsetimo, terminom „teorija“ se u nauci označava sistem znanja o nekoj pojavi zasnovan na dokazanim pretpostavkama).

Razumna skepsa i prirodna radoznalost su dve konstante koje su odlikovale sve velike umove, od starogrčkih filozofa, pa do savre-

menih naučnika. Ljudi koji nisu prihvatili stvari „zdravo za gotovo“ su vukli čovečanstvo napred i zahvaljujući njima mi danas imamo modernu medicinu i tehnologiju koja nam umnogome olakšava svakodnevni život. Rezonovanje je jedina stvar koja vrstu Homo sapiens odvaja od ostatka životinjskog sveta. Zar treba da se lišimo ovog neverovatno moćnog oruđa koje nam je priroda podarila, zarad puke iluzije? Ne zaboravimo reči koje nam je slavni mislilac Bertrand Rasel ostavio u amanet: „Ne dopustite sebi da vas zavede ono u šta želite da verujete (...), već gledajte jedino i isključivo činjenice“. Većina svetske populacije te činjenice, nažalost, prenebregava i radije živi u fantazijama koje nudi religija, a pothranjuju verske vođe.

U 21. veku znamo neuporedivo više stvari o svetu koji nas okružuje nego što su to znali ljudi koji su pisali Bibliju, Kuran i ostale „svete“ knjige. Pa ne samo to – naporedo sa naučnim saznanjima, i moralni pogled na svet se umnogome promenio od vremena nastanka religija. Sloboda i jednakost svih ljudi je apsolutni imperativ svake iole civilizovane države. Nije religija ta koja je oslobodila robove i dala prava ženama. Nije religija ta koja je poslala čoveka u svemir. To su uradili ljudi. Ljudi koji su odbacili dogmu, a prihvatili razum. ■

Podarcis sicula

– slika sa naslovne strane

GODINE 1971. naučnici su na malo hrvatsko ostrvo, Pod Mrčaru (0,03km²), preneli po pet muških i ženskih primeraka guštera vrste *Podarcis sicula*. Gušteri su preneti sa obližnjeg ostrva Pod Kopište (0,09km²). Na ostrvu Pod Mrčaru do tada nije bilo ove vrste guštera, mada je bilo naseljeno gušterima vrste *Podarcis melisellensis*. Ovaj mali eksperiment je završen do 2008. godine kada je druga grupa naučnika, predvođena Antonijem Herelom, posetila ovo ostrvce i otkrila veliku populaciju guštera, a DNK analizom neosporno je uvrđeno da oni pripadaju vrsti *Podarcis sicula*, te da su zapravo potomci prvobitnih pet parova. Kada su uporedili guštere sa ova dva ostrva, utvrdili su da se ove dve populacije razlikuju i da su gušteri sa ostrva Pod Mrčaru veći, imaju duže, šire i

više glave, zatim da gušteri više ne brane teritoriju, za razliku od guštera sa prvobitnog ostrva, te im se gustina populacije značajno povećala. Najznačajnija promena se sastoji u tome što su se kod guštera sa ostrva Pod Mrčaru pojavile ileocekalne valvule, to jest zalisci. Ove valvule su pregrade u crevima, a njihova funkcija je regulisanje i usporavanje protoka materije kroz creva i javljaju se izuzetno retko u familiji kojoj ova vrsta guštera pripada. Pojava ovih valvula predstavlja ne samo kvantitativnu promenu, već posmatranu kvalitativnu promenu, tj. pojavu koja nije postojala kod neposrednih predaka. Naučnici pretpostavljaju da su se sve navedene promene desile zbog promene u načinu ishrane. Za razliku od populacije guštera na ostrvu Pod Kopište, koja se pretežno hrani zglavkarima (insektima), populacija guštera na ostrvu Pod Mrčaru se pretežno hrani biljkama. Ishrana bogatija biljem, po pravilu, zahteva jače mišićne vilice i izmene u digestivnom traktu. Ono što je naročito značajno, a ovaj primer nam to pokazuje, relativno bitne evolutivne promene odigrale su se „pred našim očima“ za samo nekoliko decenija. ■

Ako nisi religiozan, zaboga, reci tako!

Svidelo se to nekome ili ne, postoje Srbi koji nisu pravoslavni, isto kao što postoje pravoslavci koji nisu Srbi.

U oktobru ove godine očekuje nas popis stanovništva Republike Srbije. Za nas, ateiste, predstojeći popis je od izuzetnog značaja, iz razloga što će se nakon objavljivanja rezultata popisa videti koliko nas u Srbiji ima.

Prema rezultatima popisa stanovništva Republike Srbije iz 2002. godine, odnos vernika i ateista je sledeći:

1. vernici – 95% (od toga pravoslavni – 84,98%)
2. nisu vernici – 0,53%
3. nisu se izjasnili po tom pitanju – 2,63%
4. nije poznato – 1,84%

Ako izuzmemo neizjašnjene i nepoznate (pošto ih ne možemo svrstati ni na jednu stranu), u Republici Srbiji bi, od onih koji su se izjasnili po pitanju veroispovesti, bilo 99,44% vernika i 0,56% ateista.

Logično je zapitati se kako je moguće da je broj vernika u Srbiji toliko veliki, odnosno broj nereligioznih toliko mali.

Pre svega, Srbi ma se, od strane Srpske pravoslavne crkve i države, neprekidno nameće pogrešno uverenje da biti Srbin obavezno znači biti pravoslavan, tj. da onaj ko nije pravoslavan ne može

biti Srbin, iako su narodnost i veroispovest dve potpuno odvojene kategorije. Svidelo se to nekome ili ne, postoje Srbi koji nisu pravoslavni, isto kao što postoje pravoslavci koji nisu Srbi.

Drugo, postoje mnoge izjave građana da su na popisu 2002. godine popisivači automatski i bez pitanja upisivali „pravoslavan“, naročito kada bi se osoba izjasnila kao Srbin, kao i da nisu dozvoljavali da se upiše „ateista“ ili „nereligiozan“, uz izgovor da „mora religija“. Skoro nikome ko je Srbin nije bilo dozvoljeno da se upiše drugačije nego kao „pravoslavan“. Kao posledica takvih političkih manipulacija, na popisu 2002. godine je broj upisanih pravoslavaca (84,98%) bio za samo 0,42% manji od ukupnog broja Srba, Crnogoraca, Makedonaca, Bugara, Rumuna, Vlaha i Rusa zajedno (85,40%).

Međutim, u stvarnosti stvari stoje potpuno drugačije. Prema Galupovom istraživanju iz 2007/08, u Srbiji ima 45% nereligioznih. Kada se na to doda podatak da 47% školske dece u Srbiji ne pohađa versku nastavu, do-

lazi se do jasnog zaključka da se broj nereligioznih u Srbiji kreće između 45% i 47%.

Šta su nam konkretno ovakvi rezultati popisa iz 2002. godine doneli?

Doneli su nam, pre svega, kontinuirano kršenje Ustava Republike Srbije od strane same države i njenih organa i ustanova. Član 11 Ustava glasi:

Republika Srbija je svetovna država.

Crkve i verske zajednice su odvojene od države.

Nijedna religija ne može se uspostaviti kao državna ili obavezna.

I pored ovako jasnih i nedvosmišljenih odredbi Ustava, mi danas imamo: Ministarstvo vera Republike Srbije, versku nastavu u državnim obrazovnim ustanovama, versku službu u Vojsci Srbije, verske praznike za državne, krsne slave državnih ustanova i jedinica lokalne samouprave, vladiku SPC-a na mestu predsednika Saveta Republičke radiodifuzne agencije, obavezne doplatne poštanske marke za izgradnju Hrama Svetog Save, neustavan Zakon o crkvama i verskim zajednicama, neustavan Zakon o državnim i drugim praznicima u Republici Srbiji itd.

Drugo, i za većinu građana mnogo bitnije, doneli su nam ogromna davanja iz bužeta Republike Srbije, AP Vojvodine i jedinica lokalne samouprave za crkve i verske zajednice, mahom za SPC. Prema podacima Centra za razvoj neprofitnog sektora, samo u 2009. godini, Srb-

Postoje mnoge izjave građana da su na popisu 2002. godine popisivači automatski i bez pitanja upisivali „pravoslavan“, naročito kada bi se osoba izjasnila kao Srbin.

skoj pravoslavnoj crkvi je iz budžeta Republike Srbije, AP Vojvodine i jedinica lokalne samouprave dato 649.792.706 dinara (oko 7 miliona evra). Zapravo, najveći pojedinačni dobitnik budžetskih sredstava iz linije 481 „dotacije nevladinim organizacijama“ u 2009. godini je Srpska pravoslavna crkva, a sledeći je Crveni krst, koji dobija upola manje. Pri svemu tome, crkve i verske zajednice u Republici Srbiji oslobođene su plaćanja poreza.

Ovako velika budžetska davanja za Srpsku pravoslavnu crkvu, kao i veliki uticaj SPC na političke i druge odluke, država pravda (nerealno) velikim brojem pravoslavnih vernika na popisu iz 2002. godine.

Koliki uticaj je SPC ostvarila i kako se zloupotrebljavaju takvi rezultati popisa iz 2002. godine, pokazuju sledeća dva primera.

Na konferenciji za novinare povodom objavljivanja rezultata popisa stanovništva iz 2002. godine, tadašnji ministar vera Republike Srbije Vojislav Milovanović rekao je da veliki broj vernika, čak 95 odsto od ukupnog broja građana, osim što govori o odnosu građana prema veri, predstavlja i obavezu za državu, Vladu i Ministarstvo vera da se staraju o tim građanima. Inicijativu novosadske nevladine organizacije „Forum juris“ za ocenu ustavnosti zakonskih odredbi kojima se verska nastava uvodi u državne škole, Milovanović je ocenio kao neumesnu i kao „teror manjine nad većinom“. Milovanović je istakao da i visok procenat vernika i mali procenat ateista na popisu govore u prilog uvođenju verske nastave u škole.

2008. godine Četvrti opštinski sud u Beogradu osudio je Zorana Petakova na kaznu od 100.000 dinara zbog uvrede vladike bačkog Irineja. Petakov je 2005. godine u emisiji „Klopka“, povodom upada pripadnika Nacionalnog stroja na Filozofski fakultet u Novom Sadu, kritički govorio o ulozi crkve u formiranju

ekstremističkih desnih organizacija i tom prilikom četiri vladike (među njima i Irineja) označio kao „četiri jahača apokalipse“. U obrazloženju presude istaknuto je da tvrdnja Petakova predstavlja izuzetno tešku uvredu, jer ona insinuirala da vladika lično i kao episkop Srpske pravoslavne crkve ne teži dobru i pobeđi dobru, „već zlu i pobeđi zla, u smislu hrišćanske estahologije“. Po oceni sudije Miroslava Bošnjaka, takvi vrednosni sudovi Petakova objektivno su mogli da povrede verska osećanja i drugih građana Srbije, koji su, po poslednjem popisu iz 2002. godine, 95 odsto vernici, a 85 odsto pravoslavci. Prilikom izricanja presude, sudija Bošnjak usmeno je obrazložio da uvreda vladike Irineja, koji je „besprekorna ličnost“, predstavlja uvredu za sve hrišćanske vernike, kao i da se i on, „kao sudija i kao kršteno lice“, oseća uvređenim.

Udruženje „Ateisti Srbije“ pokrenulo je kampanju „Popis 2011“, pod sloganom „Ako nisi religiozan, zaboga, reci tako!“

Prvenstveni cilj kampanje je informisanje građana koji nisu vernici zbog čega je važno da se na predstojećem popisu stanovništva izjasne kao nereligiozni, a ne kao pripadnici postojećih (ili nepostojećih) religija. Dosta ljudi koji nisu vernici smatra da je pripadnost određenoj religiji stvar tradicije, što je pogrešno. Verovanje u boga nije stvar tradicije, već religioznosti. Tradicija se održava

u kući, a ne na državnom nivou. Takođe, sve je popularnije izjašnjavanje kao „džedaj“, „pastafarijanac“, „guglista“ itd. pod poljem „verois-povest“. Osim trenutne zabave, ovakvi odgovori ne doprinose mnogo dobijanju prave slike stanja (i religioznosti) društva. Podela procenata nereligioznih ostavlja religiozne kao mnogo bitniji izvor glasača, te i dalje omogućava velikim verskim zajednicama ogroman politički uticaj. Umesto značajnog broja nereligioznih, dobija se po nekoliko procenata nereligioznih i po nekoliko procenata netradicionalnih verskih zajednica (džedaji, pastafarijanci, guglisti itd.). Zato se preporučuje svima koji nisu religiozni da se tako i izjasne.

Drugi cilj kampanje je mobilisanje i organizovanje građanstva, radi sprečavanja zloupotreba i manipulacija prilikom samog procesa popisa. U skladu s tim, Udruženje „Ateisti Srbije“ će pred popis organizovati mrežu posmatrača, koji će javljati o svim nepravilnostima, i o tome obavestiti Zavod za statistiku. Takođe, Udruženje „Ateisti Srbije“ će pozvati sve nereligiozne ljude da se prijave na konkurs za instruktore i popisivače.

Svi zainteresovani za učešće u kampanji „Popis 2011“ mogu to učiniti na zvaničnom sajtu kampanje: popis2011.com i na zvaničnoj Fejsbuk stranici:

[facebook.com/popis2011com](https://www.facebook.com/popis2011com). ■

Branislav Subotić

MISLIŠ DA BOG NE POSTOJI? TO ZNAČI DA SI

23. ВЕРОИСПОВЕСТ
(према чл. 43 Устава Републике Србије грађанин није дужан да се изјасни)

NERELIGIOZAN

POPIS2011.COM

Prvi deo: evolucija danas

Na osnovu naših posmatranja promena, na osnovu eksperimenata i na osnovu analize dokaza iz prošlosti, naučnici su formirali Teoriju evolucije: naučni model koji objašnjava dokaze koje vidimo u prirodi koja nas okružuje i rekonstruiše istoriju života na Zemlji.

„Ništa u biologiji nema smisla osim u svetlu evolucije.“ Ovo su čuvene reči jednog od najvećih biologa dvadesetog veka (i pripadnika Ruske pravoslavne crkve), Teodosija Dobžanskog, koje su danas potvrđene nebrojenim eksperimentima i činjenicama iz živog sveta. Moderna genetika, genomika i bioinformatika, bez kojih je napredak u biološkim naukama nezamisliv, zasnovane su na evolucionim principima. Današnja medicina troši ogromnu količinu sredstava i vremena u borbi protiv mikroorganizama koji evoluiraju otpornost prema našim lekovima brže nego što mi možemo da ih proizvedemo. Paleontolozi neprestano proširuju naše razumevanje istorije razvoja živog sveta, a molekularni biolozi to znanje dopunjuju svojim metodama. Biolozi, biohemičari i svi drugi naučnici koji su posvetili karijeru živom svetu danas smatraju evoluciju očigledno istinitom.

Ali, istovremeno, evolucija je pod ogromnim napadom od strane

religioznih grupa koje smatraju da ona na neki način ugrožava istinitost njihovih svetih spisa. Objavljuju se na desetine knjiga, tekstova, pamfleta, filmova, čak i stripova, sve sa namerom da se pokaže kako je Teorija evolucije nemoguća, neistinita i, uopšte, plod nekakve sveopšte naučne zavere. Ipak, mali broj vernika sa naučnim diplomama se promoviraju kao „naučna opozicija evoluciji“.

Većina ovih napada polazi iz dubokog neznanja: ljudi koji se bore protiv evolucije retko znaju šta evolucija u stvari tvrdi, na osnovu kakvih dokaza to tvrdi i koje su njene stvarne implikacije. A što je još gore, zbog površnosti kojom se evolucija obrađuje u školama, čak i među onima koji prihvataju nauku, mnogi imaju razne miskoncepcije o evoluciji. Otud, ovo je tema koju vredi detaljnije obraditi.

U nauci postoje činjenice i postoje teorije koje te činjenice objašnjavaju i stavljaju u širi kontekst. Imamo, na primer, činjenicu gravitacije: tela sa masom se međusob-

no privlače. Na osnovu analize te činjenice kroz eksperimente, naučnici su stvorili teoriju gravitacije: matematički i fizički model koji objašnjava kako to privlačenje nastaje, kako funkcioniše i kako možemo predvideti njegove posledice.

Isto ovo važi i za evoluciju. Mi danas u svetu posmatramo činjenicu evolucije: nezaobilazne zakone koji upravljaju promenama u živim vrstama. Na osnovu naših posmatranja tih promena, na osnovu eksperimenata i na osnovu analize dokaza iz prošlosti, naučnici su formirali Teoriju evolucije: naučni model koji objašnjava dokaze koje vidimo u prirodi, koja nas okružuje, i rekonstruiše istoriju života na Zemlji.

Ovde, očigledno, ne možemo pisati ceo udžbenik biologije, niti izložiti čak ni jedan hiljaditi deo dokaza koji stoje iza nje. Ali, možemo izložiti makar osnove, što ćemo uraditi u nekoliko delova. Sada, u prvom delu, objasnićemo činjenicu evolucije: šta se u živom svetu događa danas, i koji mehanizmi sto-

je iza toga. U sledećim delovima, iznećemo neke od dokaza koji nam pokazuju šta se desilo u prošlosti, i na osnovu čega znamo kako se evolucija odigravala pre nego što je na svetu bilo naučnika da je posmatraju. Konačno, objasnićemo zašto je evolucija toliko važna za modernu nauku, i zašto se ona smatra centralnom teorijom biologije.

1. Varijacija

Prva stvar koju možemo primećti kada pogledamo živi svet koji nas okružuje je da potomci nikada nisu identične kopije roditelja. U bilo kom slučaju koji izaberemo, možemo da vidimo da potomci imaju nove karakteristike koje njihovi roditelji nisu imali.

Ako pažljivije proučimo prirodu tih novih karakteristika, tih varijacija, otkrićemo da je njihov uzrok promena u genetskom kodu: mutacija. Svaki put kada telo proizvodi novu jajnu ćeliju ili novi spermatozoid, jedan korak u procesu je duplikacija genetskog koda. U toku ove duplikacije su moguće mnoge greške koje izazivaju mutacije. Neke mutacije menjaju genetski kôd direktno. Druge mutacije nastaju tako što deo genetskog koda bude preskočen tokom kopiranja, proizvodeći ćelije kojima deo informacija nedostaje. Treće dovode do greške u kojoj kôd biva iskopiran više puta, tako da nastaje ćelija koja ima više kopija jedne određene grupe informacija. Bez obzira na to koja od ovih stvari će se desiti, rezultat je da potomak nasleđuje gene koji su malo drugačiji od gena koje su nosili roditelji. Samim tim, potomak će biti malo drugačiji.

Mutacije se odigravaju po principu slučajnosti i mogu da „udare“ bilo koju tačku u genetskom kodu živog bića. Njihov efekt, međutim, može biti veoma raznolik. Zbog strukture genetskog materijala i genetskog koda, većina mutacija je neutralna: mada takve mutaci-

je povremeno mogu da proizvedu neku jedva vidljivu promenu, one nemaju nekog posebnog uticaja na naš život. Recimo, mutacija u određenim kontrolnim genima može učiniti da srednji prst na čovekovoj ruci bude pola milimetra duži ili kraći – što sâm čovek verovatno nikada neće ni primetiti.

Nažalost, od onih mutacija koje nisu neutralne, najveći deo je negativan. Ove mutacije proizvode genetsku bolest, deformaciju, ili (najčešće) smrt. Koliko su ove mutacije česte? Pa, kod ljudi, kada spermatozoid oplodi jajnu ćeliju, u pola slučajeva (50%) genetska oštećenja su tolika da oplodeni embrion nikada ne uspe da se usadi u matericu. Od onih koji se usade u matericu, polovina (dakle, još 25% od ukupnog broja) propadne u toku prve dve-tri nedelje trudnoće (što većina žena i ne primeti). Tek ona poslednja četvrtina sadrži dovoljno dobre gene da bi mogla od njih nastati beba – a to i dalje uključuje sve bebe koje se rode sa genetskim defektima i deformitetima!

Ovakvi genetski defekti najčešće dovode do rane smrti jedinke ili čine nemogućim (ili neverovatnim) da ta jedinka ostavi potomstvo. Samim tim, u roku od jedne ili najviše dve generacije, negativne mutacije bivaju eliminisane iz populacije. Ovo predstavlja kritičnu „kontrolu kvaliteta“: prosečan genom cele vrste ostaje stabilan, pošto oštećenja nemaju priliku da se šire.

Konačno, najređa vrsta mutacija su pozitivne mutacije, one koje dovode do nastanka novih osobina – ili, kao što ćemo videti na konkretnim primerima, kombinacije neutralnih mutacija koje odjednom postanu pozitivne.

Kako slučajan proces može dovesti do nastanka nove informacije? Ovo mnogim ljudima stoji kao velika prepreka prihvatanju evolucije. Međutim, ovo nije teorijska postavka ili nešto što je neki biolog zamislio na papiru: nastanak novih

informacija je hiljadama puta uživo viđena činjenica. Pošto je ovo samo kratak uvod, a ne udžbenik, ograničićemo se na jedan mehanizam nastanka informacija, i na jedan konkretan primer.

2. Nastanak informacija

Uzmimo neko živo biće, koje ima na hiljade gena, među kojima je i gen X. Zamislimo, takođe, da je ovaj gen veoma važan – ako jedinka doživi mutaciju u genu X, ona će u najboljem slučaju biti bolesna, a najverovatnije će ubrzo i umreti.

No, šta se događa u slučaju one treće vrste mutacije: duplikacije? Šta ako se desi duplikacija koja zahvati gen X? U tom slučaju potomak koji nasledi ovu mutaciju sada ima dve kopije ovog gena, X1 i X2.

Za slučaj da ovo izgleda neobično ili neverovatno, vredi primetiti da su duplikacije jedan od najčešćih oblika mutacije: među blizancima, recimo, najveći deo genetskih razlika čine upravo duplikacije. Takođe, u većini slučajeva, duplikacija određenog gena neće imati nikakav vidljiv efekt: organizam koji ima X1 i X2 umesto samo X biće praktično jednak organizmima koji imaju samo X.

Ali, nastavimo sada da pratimo situaciju kroz sledeće generacije. Neki od potomaka ovog prvog mutanta će pre ili kasnije doživeti mutaciju u jednoj od ove dve kopije – recimo, u X2. I umesto da umre, taj potomak će preživeti. Zašto? Pa on i dalje ima X1 kopiju, koja može da obavi neophodnu funkciju.

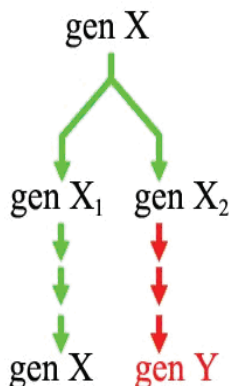
Nakon ove prve mutacije, kopija X1 postaje kritična: ona je sada isto ono što je ranije bio gen X, važan gen sa jedinstvenom funkcijom, neophodnom za preživljavanje. Ali gen X2 sada ima „slobodu da mutira“, pošto njegove mutacije neće uticati na tu kritičnu funkciju. I što je najvažnije, gen X2 može kroz te mutacije da dođe do nove funkcije, koja može biti pozitivna za organi-

zam!

Ovim mehanizmom nastaje nova funkcija, a da pri tom nijedna prethodna nije izgubljena. Organizam ima sve funkcije koje je imao ranije, plus još jednu dodatnu.

gen X $\xrightarrow{\text{mutacija}}$ mutirani gen X $\rightarrow$ organizam umire

Ako gen X mutira, organizam ne može da preživi.

Nakon duplikacije, gen X₁ obavlja neophodnu funkciju. Mutacije u genu X₂ proizvode novu funkciju.

Jedan konkretan primer nastanka novih informacija je nastanak najlonaze. Od svih proizvoda moderne hemije, plastika je jedan od najkorisnijih i najšire korišćenih (ali i najnezgodnijih po pitanju dugoročnih posledica po prirodu). Jedna vrsta plastike zvana „najlon“ je prvi put proizvedena 1935. godine i, prethodno (bar koliko je nauci poznato), nikada i nigde nije postojala u prirodi. Ovaj polimer je potpuno drugačiji od polimera koje proizvode živa bića i, kao takav, „nesvarljiv“ je za žive organizme. Kao rezultat, nema truljenja plastike; ona se raspada samo kroz veoma spore hemijske procese.

Ali, život se adaptira. Već 1975. godine, naučnici su u vodi u koju je ispuštan otpad fabrike najlona pronašli soj bakterija (*Flavobacterium*) koji je evoluirao enzim najlonazu. Taj enzim je omogućavao bakteriji da razara kratke lance najlona, i da koristi najlon kao hranu. Nakon ovog otkrića, naučnici su u laboratoriji izložili potpuno drugačiju

vrstu bakterija, *Pseudomonas aeruginosa*, istoj mešavini najlonskih nusprodukata. Ubrzo, ova bakterija je nezavisno evoluirala sposobnost da „jede“ najlon, na potpuno drugačiji način.

U oba slučaja, nova osobina se razvila kroz takozvane „frejmsift“ mutacije, koje izmene deo genoma tako da proizvedu gen sa potpuno slučajnim kodom. U oba slučaja, takođe, nije izgubljeno ništa od prethodno postojećih sposobnosti bakterije. Nova sposobnost je dobijena bez ikakvog gubitka prethodno postojećih.

Moderna genomika je jasno pokazala da je većina gena modernih životinja nastala upravo kroz procese duplikacije praćene mutacijama. I dan-danas, svaki od milijardi ljudi na svetu u svom genomu nosi na hiljade duplikovanih ili ugašenih gena, koji polako mutiraju. Velika većina ovakvih gena će prosto mutirati dok ne postane „đubre“: genetski kôd koji više nema nikakvu funkciju, i koji će, pre ili kasnije, slučajnom mutacijom biti izbrisan. Ali, povremeno, neki od ovih gena će razviti novu, pozitivnu funkciju.

Verovatnoća pojedinačne pozitivne mutacije je veoma mala. No, ovo je kompenzovano velikim brojem jedinki koje doživljavaju veliki broj mutacija. Dovoljno je da jedan od hiljada gena kod jedne od miliona jedinki u jednoj od hiljada generacija doživi ovakvu pozitivnu mutaciju.

Ali, sve ovo nam ostavlja još jedan problem. Mutacije su efektivno slučajne, i ma koliko bila moćna, ovakva slučajnost nije dovoljna da proizvede živi svet kakav danas postoji. Potrebno je još nešto: korak koji nije slučajan, korak koji gura populaciju u jednom određenom pravcu.

3. Selekcija

Psi i vukovi su, tehnički, jed-

na ista vrsta. Psi se mogu pariti sa vukovima, i proizvesti potomstvo. Ponašanje pasa je u mnogim aspektima veoma slično ponašanju vukova. Uopšte, možemo reći da su psi, u stvari, pripitomljeni vukovi.

Ali, pogledajmo pse za trenutak i razmislimo o jednom prostom pitanju: da li je ikada, u celoj istoriji sveta, neka vučica rodila stvorenje koje izgleda kao čivava? Ili kao bernardinac? Takva ideja izgleda očigledno besmisleno. Ali ipak, imamo činjenicu da su i čivave i bernardinac nastali od vukova. Kako je to moguće?

Uzmimo vučicu koja je upravo okotila nekoliko štenadi. Neka štenad će izrasti u malo veće vukove, neka u malo manje. Neka će imati malo duže krzno, neka malo kraće. Neka će imati malo sivlje, neka malo žuće. I neće samo izgled biti različit. Neka štenad će biti agresivnija, neka manje agresivna. Neka će biti inteligentnija, neka gluplja.

Čovek koji želi da uzgoji novu rasu pasa može na ovu grupu štenadi da primeni selektivni pritisak. Recimo, uzmimo da čovek želi da uzgoji rasu sa manjom veličinom tela. On će iz gomile štenadi izabrati one koji su najmanji i najkraći, pa će njima dopustiti da se međusobno pare; one koji su visoki i veliki će izbaciti ili ih sprečiti da imaju potomstvo.

Iz štenadi koju dobije ukrštanjem najmanjih primeraka, čovek opet izbaci one koji su najviši i najveći, ostavljajući najmanje i najniže da se međusobno pare. I opet, i opet, i opet, svake godine. Kroz samo nekoliko generacija, uzgajivač će na ovaj način dobiti vukove koji su u proseku znatno manji od početne grupe. A ako ovako nastavi iz generacije u generaciju i ako tako nastavi čovekov sin, i njegov unuk, i njegov praukun, na kraju će dobiti zaista malu životinju od samo kilogram ili dva.

Mi možemo da teorijski zamislamo vučicu koja okoti zaista malo

štene. Ali, to štene bi verovatno imalo samo jednu veliku, katastrofalnu mutaciju, koja bi dovela do rane smrti ili teške bolesti. Takođe, to štene nikada ne bi moglo da uspostavi novu rasu: čak i ako se rodi, sa čime bi se ono parilo? Ako je štene mužjak, gde bi našlo ženku?

Ali, kroz generacije sporih, postepenih promena... mi od vuka možemo stvoriti čivavu. Tako što promene postepeno skupljamo u celoj populaciji, mi proizvodimo čitavu grupu jedinki u kojoj su određene osobine koncentrisane, dok su druge eliminisane.

Ovo je primer veštačke selekcije, procesa kojim su ljudi proizveli ne samo pse, već i kokoške koje legu jaja daleko češće nego bilo koja ptica u divljini, krave koje daju mleko, ovce koje daju najbolju vunu, itd, itd.

Ali, isti ovaj proces automatski deluje i u prirodi. Vratimo se na trenutak na primer najlonaze. U bakterijama izloženim nusproduktima najlona, došlo je do duplikacija koje su proizvele nove gene. Ti geni su mutirali. Bakterije kod kojih su ovi geni mutirali u nešto štetno su umirale i nisu ostavljale potomstvo. Bakterije kod kojih su ovi geni bili neutralni su ostavljale isti broj potomaka kao i sve druge bakterije oko njih. Ali, bakterije kojima su ove promene dale novu sposobnost – mogućnost da koriste izvor hrane koji nije dostupan nijednom drugom organizmu oko njih – te bakterije su imale reproduktivnu prednost, ostavljajući mnogo više potomaka nego druge bakterije u populaciji. Ti potomci će, zatim, ostaviti više potomaka, njihovi potomci će ostaviti više potomaka – dok, na kraju, bakterije sa novom osobinom ne potisnu „staru vrstu“ potpuno.

Ovaj proces, koji danas posmatramo na hiljadama primera širom sveta, zove se prirodna selekcija. U svakoj generaciji, varijacija koju proizvode mutacije (potpuno nove

ili nasleđene kombinacije starih mutacija) dovodi do nastanka jedinki koje su manje ili više sposobne da prežive i ostave potomstvo. One koje su najmanje sposobne neće ostaviti potomstvo i njihovi geni će nestati iz populacije. One koje su prosečno sposobne će ostaviti prosečan broj potomaka. A one koje su najsposobnije će ostaviti natprosečan broj potomaka i time će njihovi geni postati češći u okviru populacije.

To nas dovodi do jedne od najvažnijih činjenica u vezi s evolucijom: pojedinci nikada ne evoluiraju, oni samo variraju. Evolucija se događa na nivou populacije. Isto kao što vučica nikada neće okotiti čivavu, tako se ni iz jajeta ribe nikada neće izleći žaba.

Ali, kroz sporu akumulaciju malih promena, ljudi su od vukova proizveli čivave. Isto tako, kao što ćemo pokazati u sledećem broju, sporom akumulacijom promena su od ripidistijanskih riba nastali prvi vodozemci.

4. Evolucija je neizbežan efekt osnovnih zakona prirode

Ovaj goreopisani proces mi danas možemo da pratimo uživo u svetu koji nas okružuje. Pratili smo ga decenijama pomoću fizičkih i fizioloških karakteristika, a danas ga pratimo i direktno na genetskom nivou.

Važno je razumeti da je ovaj proces apsolutno neizbežan:

– Mutacije su neizbežne. Osnovni procesi reprodukcije i replikacije ćelija uvek proizvode određen broj mutacija i promena u genetskom kodu.

– Mutacije neizbežno proizvode varijacije: razlike i novitete u sposobnostima, izgledu i osobinama organizma.

– Pod selektivnim pritiscima okoline, varijacije neizbežno utiču na sposobnost preživljavanja i re-

produkcije date jedinke.

– Varijacije koje su negativne će nestati iz populacije, pošto jedinke koje ih nose neće uspevati da ostave potomstvo, ili će ostaviti znatno manje potomaka od drugih jedinki.

– Varijacije koje su neutralne će se prenositi na sledeću generaciju, ali se neće širiti kroz populaciju.

– Varijacije sa pozitivnim efektima će se prenositi na sledeće generacije i proširiti se kroz populaciju.

– Ovim se neizbežno menja genetski sastav populacije.

– Promenom genetskog sastava, menja se i sama vrsta.

Dakle, činjenica evolucije – činjenica da se život koji nas okružuje neprestano menja i adaptira kroz procese varijacije i prirodne selekcije – nezaobilazna je. Živi svet kakav danas postoji na svetu neće biti takav zauvek.

Veoma mali broj vrsta koji živi u veoma stabilnoj okolini može da ostane veoma sličan svojim precima (primeri ovoga su ajkule, ili neke vrste kraba). Ali, čak i u ovim superstabilnim okolinama, biće nekih promena, tako da će potomci polako postajati sve značajnije drugačiji. Za većinu vrsta, promenljiva okolina i promenljivi selektivni pritisci dovode do mnogo bržih i drastičnijih promena. Kroz nekoliko desetina miliona godina, živi svet će biti drastično različit od današnjeg.

Ova neizbežna promena predstavlja činjenicu evolucije. Ali, na osnovu čega znamo da se život ovako razvijao i u prošlosti? Kako znamo šta se i kada događalo? Na ova pitanja ćemo odgovoriti u sledećem tekstu u ovoj seriji. ■

Miloš Babić

Napomena:

Autor ovog teksta **nije** povezan sa Udruženjem „Ateisti Srbije“. Njegov web-sajt *TeorijaEvolucije.com* je religijski neutralan i bavi se isključivo naučnim činjenicama bez uplitanja bilo religije, bilo ateizma.

Prorok koji se „približio“ devojci

Gde je istina? Da li je baš toliko teško uporediti prorečene događaje sa stvarnim i tako oceniti tačnost proricanja?

Proročanstva su svedočenja o budućim događajima. S obzirom na to da ljudi nisu u stanju da vide budućnost, oni mogu da proriču samo ako kroz njih govori Bog ili neko drugo biće sa natprirodnim sposobnostima. Pa pošto je Biblija sastavljena od poruka koje posredno dolaze od Boga, onda nije čudno to što u njoj ima mnogo proročanstava.

Vernici tvrde da Novi zavet predstavlja hronologiju događaja koje su starozavetni proroci najavili vekovima unapred. Po njihovom mišljenju, sva ova proročanstva jesu ili će biti ispunjena, što bi trebalo da je nesumnjiv dokaz da Biblija predstavlja autentičnu Božiju reč. U knjizi „Dokaz koji zaslužuje potvrdu“ (1972) Džo Mek Dael (Josh McDowell) tvrdi da „Stari zavet sadrži nekoliko hiljada proročanstava koja najavljuju dolazak Mesije. Sva ona su ispunjena u Hristu i to je čvrst dokaz da je on otevljen Mesije.“

S druge strane, skeptici smatraju da nije ispunjeno nijedno, ili bar da rezultat nije ništa bolji nego što bi bio pri nasumičnom pogađanju. Tomas Pejn (Thomas Paine) u knjizi „Analiza proročanstava“, obja-

vljenoj 1925. godine, kaže: „Ispitao sam sve delove Novog zaveta koji se odnose na Stari zavet, kao i navodna proročanstva koja se tiču dolaska Isusa Hrista i nisam naišao ni na šta što bi najavilo pojavu takve osobe, zbog čega poričem postojanje ijednog proročanstva“.

Gde je istina? Da li je baš toliko teško uporediti prorečene događaje sa stvarnim i tako oceniti tačnost proricanja?

Izgleda da jeste. Ljudska sklonost ka mistifikacijama je i u ovu oblast unela pometnju, pa sada imamo mnogo vrsta proročanstava. Postoje, recimo, proročanstva o nečemu što se još uvek nije dogodilo, a ne navodi se kada će, pa tako nikada ne mogu da se ne ispune (dobar primer za ovo je najava ponovnog Isusovog silaska na zemlju). Drugi

primer su proročanstva koja su se pojavila tek nakon događaja koje proriču, kakvih je bezbroj u onome što danas poznajemo kao Kremansko proročanstvo. Postoji i kategorija nedefinisanih i višeznačnih proročanstava koje, po ugledu na Nostradamusa ili proročicu Pitiju, rado koriste savremeni proroci.

Jedna od najčešćih zloupotreba u domenu proricanja budućnosti svodi se na „doterivanje“ nekih ranijih izjava ili spisa i sugerisanje da su to zapravo ispunjena proročanstva. Biblija je prepuna ovakvih podvala i praktično svako proročanstvo se zasniva na istom postupku: pronaći u Starom zavetu rečenicu koja bi, uz malo sugestije, mogla da se proglasi za ispunjeno proročanstvo. Jedno od najpoznatijih proročanstava iz ove grupe jeste ono u kome prorok Isaija predskazuje bezgrešno začće, Isusovo rođenje i njegovo ime (Emanuilo). Na ovo nam skreće pažnju Sveti Matej u svome Jevanđelju (1:22–23):

„To je sve bilo da se ispuni ono što je Gospod javio preko proroka koji reče: ‘Gle, devica će zatrudnети, i rodiće sina, i njemu će nadenuiti ime Emanuel’, koje znači: s nama Bog.“

„To je sve bilo da se ispuni ono što je Gospod javio preko proroka koji reče: ‘Gle, devica će zatrudnети, i rodiće sina, i njemu će nadenuiti ime Emanuel’, koje znači: s nama Bog.“

Kada otvorimo Stari zavet, Knjiga proroka Isaije sadrži deo (7:14) u kome se tačno tako kaže, čak je i izgovoreno u formi proročanstva. Dakle, zaista je postojalo, skoro osam vekova pre Hrista!

Vernici dobro znaju kako ovo valja objasniti: Isaija je bio prorok, kroz njega je govorio Bog i tu se stavlja tačka na dalju diskusiju. Ipak, kao i svako drugo proročanstvo, i ovo počinje da se raspada kao kula od karata ako pogledamo i detalje koji ga okružuju.

Pomenuti citat se uopšte ne odnosi na Isusa niti na bilo koju osobu iz budućnosti, nego na proročanstvo (uzgred, dobrim delom neispunjeno) iz vremena u kome je Isaija živio (osmi vek pre Hrista).

Biblija je prepuna ovakvih podvala i praktično svako proročanstvo se zasniva na istom postupku.

Knjiga proroka Isaije (glave 7–12) i Druga knjiga dnevnika (glava 28) precizno nam opisuju o čemu je reč. Evo sažetog pregleda događaja koji su od važnosti za razumevanje ove prevare.

Naglo širenje i jačanje Asirske imperije predstavljalo je pretnju severnim susedima, Izraelu i Siriji. Zato su oni ušli u savez kako bi ujedinjeno porazili Asirce. Ali, za leđima im je bila Judeja, pa su izraelski i sirijski carevi pozvali judejskog cara Ahaza da se priključi ovoj palestinskoj alijansi koja bi delovala protiv Asiraca. Ahaz je ovaj poziv odbio, čime se automatski deklarirao kao protivnik izraelsko-sirijske alijanse. Zbog toga se očekivalo da Judeja, kao slabiji protivnik, postane njihova prva meta.

Strah je zavladao kod Judejaca.

Da bi umirio cara Ahaza, prorok Isaija mu je rekao da nema razloga za strah, jer mu se javio Bog i poručio da će mu pomoći u ovoj borbi. A znamenje koje treba da umiri Ahaza biće to što će, nakon što se Isaija „približi proročici“ (Knjiga proroka Isaije, 8:3) ona roditi sina! Ovo se, istina, i ostvarilo (kao da je čudno što se Isaija, žrtvujući se za znamenje, „približio“ devojci pa je ona posle devet meseci rodila sina), ali sve to nema nikakve veze sa Isusom. Zanimljivo je da Isaija nije dao svome detetu ime Emanuilo (kao što je sam predskazao), nego ga je, navodno po sugestiji koju je dobio od samog Boga, nazvao Maher-Šalal-Kaš-Baz, što znači „Požuri na plen, pohitaj u pljačku“ (Isaija, 8:3).

Sve u svemu, uzimanje ovog proročanstva za dokaz da je Isusovo rođenje najavljeno celih sedam vekova ranije, u suprotnosti je sa činjenicama. Tim pre što njime navodno najavljuje bezgrešno začecje, a Isaija u svojoj knjizi (8:3) jasno je rekao „Približih se proročici, i ona zatrudne i rodi sina“. Vuk Stefanović Karadžić je u prevodu Novog zaveta na mestu na kome se Matej poziva na Isajino proročanstvo (1:23) upotrebio kompromisni termin „Djevojka će zatrudnjeti“ (što je prihvaćeno i u prevodu Svetog arhijerejskog sinoda SPC), ali skoro svi prevodi sa engleskog govornog područja navode „The virgin shall conceive“, što znači „nevina devojka“ ili „devica“ će zatrudneti. Ovaj poslednji izraz upotrebio je i dr Lujo Bakotić u svom prevodu Biblije.

Iako je Sveti Matej, po svom običaju, preinačio kontekst ovog proročanstva, pogledajmo bar da li se ono ispunilo u okvirima svoga vremena, na koje se i odnosi.

Teško da se može govoriti o ispunjenju, jer nam Druga knjiga dnevnika (28:6–8) govori da su vojske Izraela i Sirije u jednom danu pobile 120.000 Judejaca i povele u zarobljeništvo 200.000 žena i dece! Istina, posle nekog vreme-

na došlo je do preokreta, ali ne uz božiju pomoć kako je prorok Isaija to prerekao, nego zato što se Ahaz, umesto za religijsko, opredelio za političko rešenje: podmitio je Asirskog kralja zlatom i srebrom, čime je stupio u savez sa Asirijom. Posle toga, vojno nadmoćniji Asirci porazili su izraelsko-sirijsku alijansu. Svih 200.000 robova bilo je i pre ove pobede oslobođeno zahvaljujući diplomatskoj akciji proroka Odida (Druga knjiga dnevnika, 28:9–15). Ipak, za 120.000 pobijenih ljudi bilo je kasno, jer njih ništa nije moglo da vrati u život.

Treba reći i to da, uprkos ovom „proročanstvu“, Isus verovatno nikada nije ni dobio ime Emanuilo: u celoj Bibliji ovo ime pominje se samo tri puta, dvaput kod Isaije (u pomenutom delu proglašenom za proročanstvo) i jednom kad ga Matej citira. Uzgred, ako umesto Matejevog svedočenja uzmemo Lukino, anđeo je ispravno prerekao devici Mariji: „I evo zatrudnećeš i rodićeš sina, i nadenućeš mu ime Isus“ (Jevanđelje po Luki, 1:31), ali to i nije proročanstvo, jer je Luka svoje jevanđelje pisao posle Isusovog raspeća. Ovo potvrđuje indikativnu činjenicu s kojom ćemo se često susretati, ne samo kod biblijskih nego i kod ostalih proročanstava: sva proročanstva pisana posle događaja nepogrešivo su „ispunjena“!

Sveti Matej je bio vešt u proglašavanju svega i svačega za proročanstvo. To mu nije bilo teško, jer je uglavnom vadio starozavetne rečenice iz konteksta i od njih naknadno pravio proročanstva. Uz samo malo pažnje možemo da vidimo da ta „proročanstva“ nisu izgovarali starozavetni proroci, nego on sam – i to posle događaja.

Svejedno, milioni vernika danas veruju da je prorok Isaija, time što se „približio“ devojci, skoro osam stotina godina unapred najavio Isusovo rođenje.

Dakako, bezgrešno. ■

Voja Antonić

Sveti Sava nije faraon

Srpsko hrišćanstvo nije pravo hrišćanstvo, nego pagansko hrišćanstvo, a što se ateizma tiče, on u Srba postoji i u izvornom smislu koji se u svetu izučava, a kod nas se o tome retko govori.

Kažite ukratko nešto o sebi. Profesor sam komparativne književnosti sa Beogradskog univerziteta. Predavao sam na Pedagoškoj akademiji (sada Pedagoški fakultet) i tu sam, zbog zdravlja, ranije otišao u penziju, ali posao ne prestaje. Bavim se prevodjenjem i publicistikom. Objavio sam 40 knjiga prevoda sa raznih jezika. Saradnik sam mnogih listova i časopisa u svetu, naučnih revija, a najduže sam se bavio i sada sam član redakcije i urednik u listu „Republika“. Pisac sam mnogih knjiga. Rođen sam 1938. godine, na srpsko-bugarskoj granici. Kao dete sam došao u Beograd, a odatle ovde u Šimanovce.

Na prethodnom popisu 2002. godine, 95% stanovništva Srbije se izjasnilo kao vernici. Kako to da je za samo 10 ili 20 godina broj vernika tako rapidno porastao?

Citiraću Holbaha: „Postoje tri vrste laži: laž iz navike, laž iz ubeđenja i statistička laž“. Ovo što ste naveli je tipičan primer zvanične statističke laži, jer apsolutno nije tačno. Poslednjih dvadesetak godina, evidentan je nagli porast takozvanih vernika pomodara, kao što postoje vernici tradicionalisti. Prema pravim analizama, vernika u Srbiji, (kao i u Rusiji, ili u Francuskoj), ima vrlo malo. Ako govorimo o hrišćanstvu, u crkvi je danas, nedeljom i praznikom, isti onaj broj koji je postojao i u vreme komunizma. Malo stado. Ostalo je verovanje u smislu tradicije. Ateizam je civilizacijski stav utemeljen na

onome što se dokazati može i u tom smislu apsolutno legitiman. Koliko god statistike prikazivale stvari ovako ili onako, ateista je više nego vernika. Uvek bilo i sada je tako, samo postoji jedan fenomen koji se zove stid od ateizma. Ateizam ne znači: ja ću sad nekog tući, hapsiti.

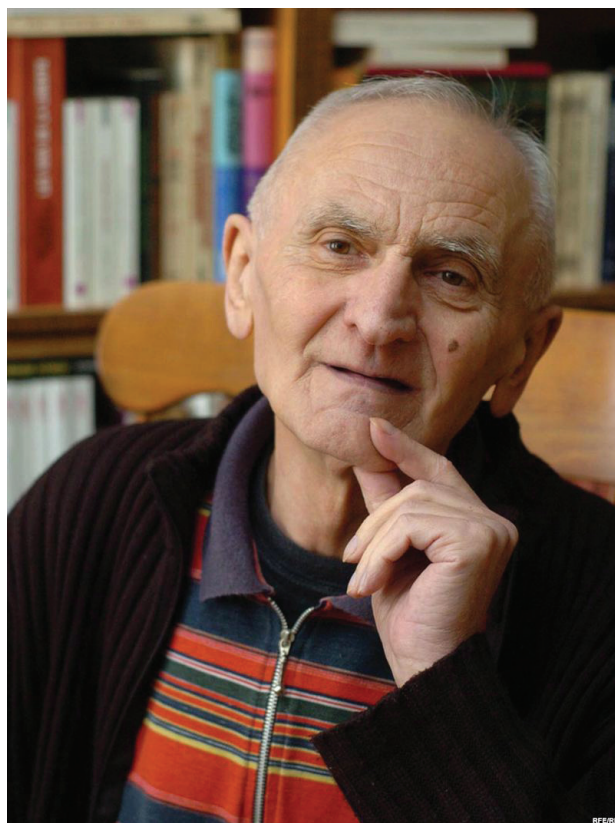
Da li biste mogli da nam kažete koje je vaše predviđanje u vezi sa popisom koji će biti održan u oktobru?

Predviđanja su, čini mi se, laka u ovom slučaju. Biće, statistički gledano, porasta tzv. vernika tradicionalista, pomodara, koji su zakićeni krstovima toliko da je to postalo neukusno, banalno i nekulturno. Nevolje sa popisima su, što se ljudi drugačijih ubeđenja, recimo, ateisti ne oglašavaju ili se ne izjašnjavaju tim povodom. A legitimno bi bilo. Uzmimo npr. Francusku. Tamo broj vernika objektivno ne prelazi 3%. U Rusiji, a to potvrđuje i patrijarh sveruski, broj vernika ne prelazi 7%.

Šta je ateizam?

Ateizam i teizam imaju od početka paralelnu istoriju. Ateizam je

ljudsko ubeđenje, normalna slika sveta i doživljaja sveta koji se temelji ne na imanentnom nego na proverljivom. Ateizam je shvatanje sveta, pogled na svet. Posebna vrsta je tzv. latentni ateizam koji se otkriva teško i nerado.

Šta mislite o uvođenju verske službe u Vojsku Republike Srbije?

Institucija sveštenstva u vojsci je davno potrošila svoj legitimitet, istorijski gledano; toliko se kompromitovala, da nikakvoga smisla više nema. Sveštenici će imati čak i činove kapetana, pukovnika, valjda će patrijarh biti general, i to su čiste besmislice koje opstaju u sferi klerikalizacije javnog života.

Tim sporazumom, koji su potpisali ministar vojske bez mornarice Šutanovac i patrijarh, bukvalno se ukida ljudsko pravo na slobodu mišljenja. Svi smo mi bili vojnici. To je individualni stav ljudske savesti, ja sam ateista, odnosno, ja sam teista. Drugo što je u tom zakonu problematično, mi uopšte nismo zemlja sa jednom religijom. Imamo islam, imamo hrišćanstvo. Ako bi se uvelo vojno sveštenstvo, onda bi trebalo svi da imaju, ili barem pet tzv. tradicionalnih verskih zajednica, kako stoji u Zakonu o crkvama i verskim zajednicama, koji je školski primer diskriminacije. Samo je pet odobrila vlast, po nekom principu, a svi ostali su bukvalno diskriminirani i tretiraju ih kao sektaše, otpadnike, koje možete pljuvati itd. Tu su svrstani i ateisti. Dakle, čisto politički gest. Tu je još i prekršaj protiv savesti, jer će sveštenike uvući da budu saučesnici onoga što vojska po definiciji čini. To je politika, ali politika ne bi trebalo da ima veze ni sa ateizmom, ni sa teizmom. Ministar Šutanovac se pozvao na to da u

Crkva se uvodi u sve pore javnog života: i tamo gde joj je mesto i gde joj nije mesto.

nekim zapadnim armijama postoji sveštenstvo. Tu se on poslužio elementarnom neistinom. Postoji. Ali je on prisutan samo ako ga individualno neko traži.

Veronauka u školama?

Veronauka je uvedena u škole i time je načinjen dvostruk prekršaj protiv zakona i protiv ljudske savesti. Prvo, naša država je, kao i većina država, definisana kao sekularna. Crkva vekovima ima svoj autonomni školski sistem. Od za-

bavišta, do trećeg stepena studija. Kao što i država ima. Uvođenje veronauke dovelo je do preklapanja ta dva sistema. To je čisto politički gest koji je bio iznuđen Đinđiću zbog političkog oportunitizma. Ta činjenica se u medijima tek stidljivo pomene. U školskom sistemu Srbije jednom godišnje, po zakonu, objavljuju se rezultati izvođenja nastave, ostvarivanja programa. Do danas, niko nije ponudio rezultate uvedene veronauke u obrazovno-pedagoškom smislu. Zašto nije? Zato što su rezultati – nula! Nema ih uopšte. Uvedena je na silu i to je dovelo do segregacije, jer se sve to radi diletantski, u suprotnosti sa sistemom, pa su pokušali da ponude i građansko vaspitanje. Pokazalo se da to, ipak, bolje ide. Rešenje je bilo, ali niko nije to hteo da prihvati, da se, jednostavno, u obrazovni sistem vrati predmet sociologija ili istorija kulture i religije, a da se normalno izučava i vera, i antički ateizam, i moderni ateizam, i savremeni ateizam. Veronauka se pretvara u izraz volje političke vrhuške i trenutno ima funkciju moralno-političkog vaspitanja. Na časovima veronauke predaje se nacionalistička ideologija. Jevreji nemaju veronauku, jer nema ih mnogo i dovoljno su razumni da to uopšte nisu hteli da prihvate, iako im je nuđeno.

Šta mislite o ateizmu u svetu i u Srbiji?

U svetu je ateizam u permanentnom usponu, što ne znači da je dominantan. Srpsko hrišćanstvo nije pravo hrišćanstvo, nego pagansko hrišćanstvo, a što se ateizma tiče, on u Srba postoji i u izvornom smislu koji se u svetu izučava, a kod nas se o tome retko govori. U ogromnom korpusu narodnih pesama, epskih i lirskih, ima nešto što se u istoriji citira iz one pesme kad je Marko Kraljević ostario, razboleo se i razmišlja o smrti. Imamo čudne stihove narodnog pevača: „Nećeš ti, Marko, poginuti ni od puške,

ni od sablje, već od boga, od starog krvnika.“ To je čuveno mesto. U kom smislu je to rečeno? Tako shvaćen bog, ljudima jednako uzima, a ne daje ništa. A postavljeno je to pitanje i u drugoj ravni. Posle

U Rusiji, a to potvrđuje i patrijarh sveruski, broj vernika ne prelazi 7%.

Dahaua i Aušvica, ozbiljni teolozi u svetu su zapitali: „Pa gde je bio bog, kad se moglo događati da se šest miliona ljudi ubije samo zato što su drugačije mislili i verovali?“ Posle ovih cunamija u Japanu i zemljotresa, pojavila se jedna knjiga sa istom tom temom. Međutim, u Srbiji ateizam ima jednu manu, ne postoji kao organizovan pokret i nema nijednu naučnu reviju, a treba da ima. Pored Francuza, i Rusi danas imaju časopise koje izdaje Ruska akademija nauka. U Srbiji toga nema. Ovde se ljudi priklanjaju onome što je dominantni politički obrazac. Tu je problem.

Šta možete da kažete o izrazitoj tendenciji klerikalizacije Srbije u svakom pogledu, i kako se boriti protiv toga?

Klerikalizacija je vidljiva u Srbiji i daje već loše rezultate. Crkva se uvodi u sve pore javnog života, i tamo gde joj je mesto, i gde joj nije mesto. Zanimljivo je da se crkva, što je pravo čudo, zvanično uvek izjašnjavala protiv klerikalizacije, ali objektivno je prihvata. Naučno je dokazano da klerikalizacija nanosi ogromne štete društvu, ali i samim crkvama, pretvara ih u instrument političke moći, saučesništva itd. Taj problem je danas široko tretiran i u Rusiji, Francuskoj,

a kod nas se to nameće iz dana u dan. Primer, koji se već pretvorio u nešto banalno, jeste osveštavanje. Imate vladike u Sinodu, koji su zaduženi za osveštavanje vojnih oruđa. Nije sve sveto. Svete su vrednosti života. Ne možete vi osveštavati, a i toga je bilo, automobile, pa čak i javne kuće, izvinjavam se, imamo primere toga. To je veliko zlo.

Kako predviđate te tendencije klerikalizacije u narednih desetak godina? Hoće li to ići uzlaznom ili silaznom putanjom?

Polako, ali ići će silaznom. Evo, sličan je proces započeo bio u Rusiji, forsirana je klerikalizacija pre desetak godina, i onda je jedna grupa ruskih naučnika, među kojima nisu svi ateisti, ali četvorica su nobelovci, uputila Putinu pismo o opasnostima klerikalizacije. Dve godine su čekali da im odgovori na to pismo. Napokon im je odgovorio i potpuno se složio da je tako nemoguće raditi, pa u Rusiji (to se prećutkuje kod nas u štampi), do danas, nema veronauke u školama.

Šta mislite o dizanju Hrama Svetog Save na Vračaru?

Ja sam jednom rekao na televiziji, pa je to izazvalo buru napada: „Sveti Sava je bio istorijska ličnost kojoj niko ne poriče zasluge, ali vi nemate dokaza da je Sveti Sava bio faraon kome treba zidati faraonsku grobnicu na Vračaru.“ Čak je tvrdokorni Amfilohije morao da kaže da sam u pravu, da je ta crkva besmislena, jer guta milijarde.

Da li možete da nam kažete svoje mišljenje o zidanju crkava faktički u svakom zaseoku?

U crkvama ima tridesetak vernika i kad patrijarh služi. U svim mestima postoje Vladičanski dvorovi, koji su raskošni do neukusa, kao Kačavendin „Versaj“. Crkva je oslobođena poreza na uvoz, izvoz, a još pod komunistima imala je monopol da ne plaća porez za sve-

će. A svake nedelje ujutro na kationskom području Srpske pravoslavne crkve, pali se milion sveća. Uzmite da svaka ima vrednost jednog evra. Takvo stanje izaziva gundanje pravih vernika, koje se otvoreno čuje: „Ovo što radite nikakve veze nema sa onim vrednostima koje postoje u hrišćanstvu.“ Pokojni patrijarh Pavle, koji je lično bio čovek vredan poštovanja, govorio je, kad je video kakvim automobilima dolaze na sabor, „Majko božja, šta bi tek bilo da nisu položili zavet siromaštva?“ To se pretvara u kariaturu koja ne daje prostora da se čovek slobodno izrazi i opredeli.

Da li ima potrebe da se zidaju nove crkve u Srbiji, s obzirom na broj vernika?

Apsolutno nema. Zidaju se iz reprezentativnih razloga, da crkva potvrdi svoje mesto vodeće društvene ideološke snage, tako da crkva ima sada, bezmalo, istu onu funkciju u društvu, kakvu je imao Savez komunista kao jedina partija. Upravo tu je problem, čisto politički, a vezano je i za materijalno stanje. Pogledajte šta nude predlozi Zakona o restituciji. Trećina Fruške gore pripala je već crkvi. Pokrajinski ministar u Vladi za privredu i vodoprivredu odgovara: „Katastrofa“. Ne možete vi sad stotine hektara šuma i voda vratiti nekom manastiru u kom ima petoro monaha. Nevolja je u Srbiji što nema prave, probuđene svesti o vrednostima, pa se vrlo lako tabele vrednosti zamjenjuju nečim što sa vrednostima nema mnogo veze.

Šta mislite o obaveznim doplatnim markicama za zidanje Hrama?

To je nezakonito i protivustavno. Tu obavezu sada svi plaćaju. To je čisto sticanje materijalnih dobara, jer ta markica donosi ogromna

sredstva, a država nema pravo da kontroliše priliv tih sredstava, niti ima mehanizme da kontroliše. Nikad toga nije bilo u crkvama, niti je to narod ikada prihvatao. U srednjem veku, kralj Milutin, Uroš treći i drugi vladari, darovali su Crkvi Svetog Nikole jednu vodenicu, pravo korišćenja reke tri meseca godišnje radi ribe i dva pčelinjaka, pri čemu je ta crkva plaćala porez državi. Ovo je sad haotično stanje.

U toku prošle godine država je dala SPC-u oko šest miliona evra. Crkva ne plaća porez na svoju imovinu, a sveštenici naplaćuju venčanja, sahrane, krštenja.

Suma nije tačna, mnogo više dobija. Postoje razni kanali za subvencije od države, od društva, tu su dotacije, tu su ogromni prihodi od prodaje zemlje, što država uopšte ne kontroliše, što je katastrofalno. Što se tiče svešteničkih usluga, tu je stanje, takođe, katastrofalno kod nas. Kad u Italiji ili u Francuskoj razgovarate s nekim seoskim sve-

štenikom, nikakva tajna nije da on ima minimum zarade. Jer, sve počiva na onome koliko vernici prilože. I on ne može da naplaćuje posebno. A kod nas je obrnuto, tako da u novije vreme čujete od vernika u crkvi: „Ma bolje je bilo pod komunistima, mogao si da se sahraniš jeftino.“ Država je pokušala da im nametne nekakav cenovnik, ali to nije uspeo.

U određenim evropskim zemljama postoji crkveni porez. Da li mislite da bi bilo uputno da se i u Srbiji uvede?

Davno smo to predlagali i to bi bilo najrazumnije. U Italiji postoji „mille cento“. Hiljaditi deo zarade. Međutim, ovde, država nije spremna za to, a tek crkva neće ni da čuje. Jer, time bi joj se presekla sva druga prava. Ovde je haos u tom pogledu i njihovi su prihodi ogromni, a država ih ne kontroliše. To stvara velike teškoće, tako da je Srbija jedina zemlja u okruženju koja ima nešto što

se zove ministar vera. A kad to kažete nekom Rusu, on vam se smeje. Francuska vlada ima 16 ministara, a vera i verske obaveze, sve je to u nadležnosti ministarstva policije. U francuskom ustavu piše: „Francuska republika je sekularna“, a što se tiče vere, jedan član glasi: „Svaki je građanin Republike slobodan da veruje ili da ne veruje i da javno to iskazuje“ i drugi deo rečenice, „a Republika je dužna samo da mu tu slobodu štiti“, tačka, to je sve. Niti imaju kakav zakon o crkvama, ni ministra vera. A mi imamo ministre vera koji su, u stvari, udbaško-politički kadar.

Zašto je važan sekularizam?

Mnogi ne vide u čemu je problem, ali sekularizam ima jednu veliku vrednost, koja mu obezbeđuje budućnost. Jedino sekularizam može da pruži ljudima pravo na slobodu savesti i jedino u sekularnoj državi crkve i vernici mogu biti slobodni. A u teokratijama

nema nikakve slobode vere i vernika, jer svaka crkva za sebe tvrdi da je jedina spasavajuća. I poriče pravo drugima. U sekularnoj državi, svi su, ako veruju ili ne veruju, apsolutno slobodni. U tome je vrednost sekularizma. Tu vrednost nisam ja otkrio pa je forsiram u svojim predavanjima, nego Baruh de Spinoza. I ona je već tekovina evropske misli.

O svojoj ličnoj veri?

Kad kažem da sam hrišćanin, ja podrazumevam pod tim da nisam budista, ni pripadnik islama. Religiozan jesam, ali u onom smislu u kome je to imanentno ljudskoj prirodi, što kaže i Frojd, a i Marks se tu slaže. Ali u crkveno-dogmatiskom smislu, nisam religiozan i mislim da je većina takva. Što se to prikazuje obrnuto, to je stvar državnih zavoda za statistiku. A zašto nisam? Zato što svaka crkva ima kodeks dogmi. ■

Vladimir Božanović

KO SMO MI?

Biblija je najmoćniji adut ateizma koji se može zamisliti!

Vladimir Božanović, inženjer informatike

„Ne čekaj na Strašni sud. On se dešava svakog dana.“ – Alber Kami

Ana Torma, apsolvent bibliotekarstva i informatike

Mirno spavajte, pakao je izmišljen.

Elizabet Kovač, učenica

„Ja se ne bojim nevidljivih svetova“ – Ivo Andrić

Vladimir Milovanović Sizif, kamiondžija

Nemojte se vi moliti u našim školama, nećemo mi misliti u vašim crkvama.

Milena Burgić, lektor

Razmotrite humanizam!

Ljubica Čirić, student, prevencija i tretman poremećaja ponašanja, FASPER

Znam da ti veruješ u boga, ali prihvati da ja ne verujem i bićemo ok!

Marin Gligo, ekonomista

ATEISTI SRBIJE

ateisti.com/ko-smo-mi

Moj bog nije nestao

Danas znam da je biti ateista isto što i biti čovek u punom smislu te reči, jer ateista nosi sa sobom breme svojih grehova na plećima, bez nekoga na koga bi ih svalio – ali to nas i čini ljudima, zar ne?

Najveći uticaj na mene kao klinca imala je moja baka, inače sektaš nazaren, koja je u ono vreme (i danas to mislim), bila oličenje dobre duše, ali i tipične paorske naivčine. Punila mi je glavu Isusovom moralnom ideologijom i ispravljala moje dečачke nestašluke citirajući delove „Novog zaveta“, na šta sam ja, kao i sva deca, gledao neobavezno. Bilo je to zanimljivo i sretno detinjstvo osamdesetih godina, gde je i sama religija bila benigna i lična stvar.

Zatim je došao rat... Kao otrežnjujući šamar probudio me je iz bezbrižne mladosti i kao policajac uhapšenoga, gurnuo silovito prvo u vojsku, pa zatim u paklene puteve rata. Imao sam sreću, dobra prekomanda, nisam morao nikog da ubijem, eskivirao sam u tri navrata granate koje su padale po mom gradu. Nagledao se jada i raspada svih ljudskih vrednosti u samo nekoliko godina. Kao i svako otrežnjenje

Dok sam bio agnostik, bio sam kukavica.

i ovo je nametnulo pitanja, koja su tražila odgovor. U takvom stanju svesti je počelo moje preispitivanje boga, a moj moral je krenuo, kao bokser zadobivši strašan udarac, mlatarati rukama tražeći oslonac. „Ne, to ne može biti taj isti bog! Zar da ove horde iskripljenih lica i morala, sa bogom na usnama ubijaju

ljude kao kojekakve zveri? Ne, to ne može biti isti bog! Zar da čovek sa neurednom bradom, u maskirnoj razdrljenoj košulji viče: U ime boga - PALI!“ Plotuni haubice mi i danas odjekuju ne kao „buuum“, već „boooog“... No, rat je prošao, nizale su se krize, kako ekonomske tako i moralne, ali čovek mora živeti. Tih godina, sve do kraja devedesetih, imao sam nekog svog boga, kojeg sam sâm izmislio i kojem sam se potajno molio, sa kojim sam se saživeo, ali koji mi je iz godine u godinu postajao sve veći teret. Nije ispunjavao molitve, nisam se osećao bolje, a zemlja Srbija (i ja zajedno s njom) klizila u propast. Krstio sam se kao punoletan, svojom voljom, u crkvi, zaista misleći da dobro činim... Ono što je neminovno došlo jeste neka vrsta pobune. Ona je zdrava, sve dok ne postane sredstvo za oduzimanje slobode drugome. Tako daleko, srećom, nisam otišao.

Igrom slučaja, pobuna petog oktobra 2000. poklopila se sa mojom pobunom protiv boga. Nisam verovao da je bog dopustio stradanje nevinih, sve ljudsko u meni vrištalo je protiv toga. Pobuna mi je bila potrebna, čak neophodna, a tek deset godina kasnije ću saznati zašto. Nisam mnogo znao o agnosticizmu i ateizmu u to vre-

me, niti me je zanimalo. Obračun između mene i boga bio je lični i nisam mario kako ću sebe nazvati, niti kuda treba da idem, bilo je bitno rešiti se njega. Što bi se reklo u mom šoru: „prestali smo da divanimo“...

Tih prvih godina novog milenijuma, ne sećam se tačno koje godine, u moje ruke je dospela knjiga

Ričarda Dokinsa – „Sebični gen“. U prvom momentu šok, zatim otrežnjenje, malo neverujući, a malo što nisam potpuno shvatio logičke akrobacije g. Dokinsa, još jednom pročitah knjigu. Mislim da ne postoji naučno štivo koje mi je tako snažno promenilo način gledanja na svet. Mada sam i ranije voleo nauku i znao sam Teoriju evolucije iz škole, nikada se nisam dublje zamislio nad tim kako život funkcioniše. Usledila je potraga za znanjem, gutao sam knjige o nauci kao kakve stripove (što me i danas drži), a lik i delo boga su se rastapali kao

sveća na grobu čoveka koji sam bio. Nisam ni znao, a postadoh agnostik. Ono što me je pratilo kroz ovaj proces „odrastanja“ bio je osećaj da radim nešto loše, nešto zabranjeno. Boga se još nisam odrekao, ali nisam mogao ni pristati na njega. Odnos je postajao zdraviji, više nalik kakvim prijateljima koji se ne razumeju, nego despotu i robu. Ovo je, takođe, značilo da sam i dalje bio egoista, niti su me zanimali drugi, niti njihovi problemi, bio sam dovoljan sebi. U toj borbi sam bio sâm i nisam se usuđivao da ovaj moj unutrašnji rat neko iz moje porodice ili prijatelja primeti.

Sledeći korak ka ateizmu iziskuje pomalo mazohističku logiku, ali takođe preko potrebnu. To je preuzimanje odgovornosti, ne više za sebe lično, već i za društvo. Za tako nešto treba osuditi sebe! Promišljeni ateista je onaj ko zna da neće bog rešiti nikakav problem ovde na zemlji i, ako ne zasučeš rukave sam i ne uradiš nešto, teško da će se iko za to pobrinuti. Ovakav svet svesnih pojedinaca vodi ka međusobnom poštovanju među ljudima, pa ateisti svoj lik i delo grade na poverenju, ne na veri.

Elem, za nekoliko godina sam već bio ateista, sebi sam nadenuo ime, ali nisam bio siguran šta to znači. Rekoh – ako ih crkva ne voli, onda sam taj! Međutim, bio sam ateista sa manom, tj. ostavljao sam mogućnost postojanja religijskog boga, naglašavam religijskog, jer on nije transcendentni bog koji se ne može dokazati koliko god se mi upinjali, a kojeg su nam vešto podvalili teisti. Sada znam da religijski bog nije moguć, za to postoje dokazi.

Pre nešto više od godinu dana ta donkihotovska borba sa vetrenjačama dobila je i svoj svršetak. Nešto sam hteo da učinim... da vičem na nepravdu koja se čini svima koji nisu religiozni u ovoj državi... Jedno

Zar da čovek sa neurednom bradom, u maskirnoj razdrljenoj košulji viče: „U ime boga – PALI!“

veće preturajući po internetu naleteo sam na zanimljivu družinu koja sebe naziva „Ateisti Srbije“. Pokret je bio nedavno osnovan, a mene je zainteresovalo šta ti ljudi žele da saopšte. Mislim da mi je ulazak na taj sajt bila jedna od pametnijih stvari koje sam uradio, dobro mi je poslužio za oslobađanje od preostalih zabluda. Ono najvažnije što sam od tih ljudi dobio bilo je saznanje da su mi sve ove godine nedostajali ljudi koji isto, ili bar slično misle. Nedostajala su mi objašnjenja šta je to ateizam i kakvi su u stvari ti ljudi. Danas znam da je biti ateista isto što i biti čovek u punom smislu te reči, jer ateista nosi sa sobom breme svojih grehova na plećima, bez nekoga na koga bi ih svalio – ali to nas i čini ljudima, zar ne? Sloboda drugog čoveka se jedino može razumeti i poštovati ako si i sam slobodan, a ateisti su slobodni ljudi.

Ne želim da vređam bilo kog vernika ovim što govorim, niti da umanjujem njegovu ljudskost, većina moje porodice je i danas religiozna, volim ih i poštujem, ali znam da su robovi, robovi indoktrinacije

tradicije i društva i da nikada neće znati kako izgleda udisanje vazduha punim plućima slobodnog čoveka, niti znati kako se uči na svojim grešima i promašajima.

Dugujem vam odgovor šta je učinilo da od agnostika postanem ateista... Odgovor je jednostavan, ali i neprijatan za sve agnostike koji budu ovo čitali – dok sam bio agnostik, bio sam kukavica. Ne može čovek koji sebi i drugima želi slobodu da sedi na dve stolice, već mora zauzeti stav. Stav je intelektualna i društvena odgovornost svakog od nas, pogotovu u zemlji u kojoj su se religije toliko razigrale, da ni ja, kao ni agnostici ili vernici, nismo sigurni. Takođe, znam da sam svojim kukavičlukom doprineo da se u našu zemlju uvuku kvazinaučnici kreacionisti, klerofašističke organizacije, nadrilekari, prevaranti i probisveti koji zloupotrebljavaju sve mogućnosti religijske ideologije. Balaševićeva pesma „Krivi smo mi“ je večna moralna pouka za sve nas koji smo svojom lenjošću i slabošću dopustili da se sada osećamo krivim. Danas se osećam srećnijim, sigurnijim i zadovoljnijim.

Ova priča je moja, ne mogu je se odreći. Ostalo je samo još nešto: moj bog nije nestao, nego sam ga preoblikovao u nešto što je trebalo da bude od početka... gle čuda, to sam ja! Sada sam siguran da sam sve vreme u stvari razgovarao sa sobom. Živeli, i nemojte biti prestrogi prema sebi. ■

D. S.

Istorija ateizma

Reč „ateista“ (nasuprot sveprisutnom nazivu „bezbožnik“, koji postoji oduvek i na svakom jeziku) nastala je 1566. godine i do kraja 18. veka je imala pogrдно značenje i postojala je samo kao referenca u teološkoj raspravi.

Postoje brojne definicije ateizma. Najčešće se posmatra na dva načina: u širem smislu, to je odbijanje verovanja da božanstva postoje, a u užem smislu, lični stav da božanstva ne postoje. Smatram da su obe definicije pogrešne i da se ateizam ne može smatrati čak ni idejom – već isključivo pokretom. Kao takav, redak je primer u istoriji i, osim Kirenske škole u Grčkoj i Červaka škole u Indiji u petom veku pre nove ere, ponovo nastaje tek krajem osamnaestog veka i vodi do onoga što danas nazivamo „Novi ateizam“ (prva decenija trećeg milenijuma), dok se kao ideja učenja o svetu bez boga mogu računati i Buda i Hobs. Pojedinačni primeri osoba koje ne veruju u više sile ne čine postojanje ateizma, već samo izuzetak od pravila. Ateizam vidim samo kao pokret – grupu ljudi koja promovise date vrednosti. Samo odsustvo vere je, sa druge strane, staro koliko i vera.

Hamurabijev zakonik je sekularan do te mere da bi mu pozavideli i mnogi današnji ustavi pretežno nereligioznih država.

Od vremena prvih šamana, koji su u svojim (prvobitnim ljudskim) zajednicama oko vatre pripovedali mladim naraštajima zašto postoje drvo, zemlja, voda i životinje i kako odobrovoljiti duhove lova, reke ili plodnosti, morao se naći neko ko bi se suprotstavio toj priči. Da li je to bio neko od starešina, mladi ratnik ili suparničko pleme, nije ni bitno, otpora religijskom učenju je, zasigurno, bilo od njenog samog nastanka. Ovde ćemo se pozabaviti istorijskim periodom, a sam nastanak religije i otpora istoj ostaviti za sledeći broj.

Da bismo neko društvo smatrali civilizacijom, ono mora da ima razvijene sisteme ekonomije, politike, urbanizacije i religije. Danas se religija zamenjuje nazivom „moralna tradicija“, ali do pre jednog veka društvo se nije smatralo razvijenim ako nije ispunjavalo ova četiri elementa. Preduslov za ovakav nivo organizacije je pismo, pa su prve civilizacije koje poznajemo one gde su prva pisma nastala – Sumer i Egipat. Sa razvojem pisma, nastaju i prve organizovane religije, a, zahvaljujući tim pismima i upornosti arheologa, možemo da pratimo istoriju ovih zemalja i odnos ljudi prema zvaničnoj religiji. U slučaju Egipta imamo, uglavnom, religijske i istorijske tekstove, ali čak i oni su dovoljni da pokažu kako su se na vlasti menjale dinastije, visoki sveštenici i činovnici, vojskovođe postajali faraoni, što nije konzistentno sa kanonom da samo faraonova porodica ima bo-

žansko poreklo. Borba za vlast i potenciranje pulena za presto nije bila ništa drugačija nego na srednjovekovnim dvorovima i priči o plavoj krvi kraljeva. To je pogotovo karakteristično u periodima između starog i srednjeg i srednjeg i novog carstva, kada je zemlja bila iscepkana na nome (regione) i kada su po više stotina godina trajale borbe između različitih porodica (dinastija) za presto kraljevstva; obični ljudi su gubili veru u religijsku dogmu i odustajali od bogova. Ovo vidimo iz pesama u kojima se pesnik žali da su ljudi prestali da veruju i da rade naopako od pravila, da namerno ugrožavaju harmoniju (maat), čija zaštita je kraljeva najbitnija uloga u društvu i religijskom poretku. Iz mnogih drugih priča i pesama, takođe saznajemo da se običan narod ponaša u suprotnosti sa onim što mu je predstavljeno kao jedina istina o postojanju sveta. Naravno, to se nikada ne promovise u zvaničnim tekstovima, ali se napominje kao problem trenutne vlasti. Možda najbolji pokazatelj krize vere u narodu je demokratizacija religije, po kojoj se ne više samo faraon nakon smrti pretvarao u Ozirisa (vladara podzemnog sveta), već svi Egipćani.

Previranja su bila još veća u Mesopotamiji, gde su postojali gradovi države, često međusobno zaraćeni, i svaki je imao svog boga zaštitnika, iako su delili isti pantheon. To je dovodilo do situacija da cela armija proklinje određeno

božanstvo koje štiti grad koji napadaju, iako se tom istom božanstvu moli kod kuće za kišu, plodnost ili štošta drugo. U najpoznatijem mesopotamskom epu „Gilgameš“ – glavni junak traga za besmrtnošću i svog pratioca, Utnapištima (dobio besmrtnost od bogova posle velikog potopa), propituje kako da postigne istu i naziva ga običnim čovekom kakav je i sam. Pesnik epa bogove često prikazuje bednima i nemoćnima pred prirodnim silama, smrtno uplašenim, čak ih pogrdno naziva i psima. Iako se mora razumeti da je religija činila svakodnevicu, bogovi su često posmatrani tek kao heroji sa izvesnim moćima, ali sa svim manama i vrlinama ljudi prema kojima su stvoreni. Zakonici mesopotamskih gradova država i kasnijih carstava na boga se pozivaju samo kao na svedoka (poput današnjeg polaganja zakletve), a Hamurabijev zakonik je sekularan do te mere da bi mu pozavideli i mnogi današnji ustavi pretežno nereligioznih država.

U Grčkoj klasičnog doba ateizam je bio kažnjavan smrću, mada ne zbog ličnog bezbožništva, već ukoliko bi to propovedali bili bi osuđeni zbog vređanja bogova. Štaviše, takva kazna je važila samo nominalno i obično je korišćena samo protiv političkih neprijatelja (ista kazna je postojala i za homoseksualnost u nekim polisima). U suprotnom, današnja kultura i civilizacija bi izgledale mnogo drugačije, jer se ne bi razvile filozofske škole, koje su umnogome oblikovale način na koji danas posmatramo svet. Filozofi odustaju od mitova koji su objašnjavali nastanak sveta i istinu počinju da traže kroz logiku i kritičko razmišljanje. Jedna od najbitnijih škola je atomizam (slična škola nastaje i u Indiji, takođe oko 5–6 veka p.n.e.), koju predvode Leukip i Demokrit. Oni su pretpostavili da se sve na svetu

sastoji od nevidljivih i nedeljivih čestica – atoma (atom: nedeljiv, gr.) što je najbolje objašnjeno u drami čije ime nije sačuvano, u kojoj filozof pita svoje domaćine ima li u hrani koju su mu doneli ljudskih kostiju, noktiju, kose, brade i ljudskog mesa. Na odgovor da nema, on odgovara: „Eto, ni u hrani koju inače jedem nema ovih sastojaka, a ipak, svakome od nas svakoga dana rastu kosti, kosa i brada, deca rastu i razvijaju se, a ne jedu druge ljude. Znači da se sve sastoji od istih čestica samo ih mi ne vidimo kao takve.“ Ovo je pokušaj (uspešan, moglo bi se reći) da se svet objasni na čisto materijalistički način, bez osvrta na duhovno i mistično.

„Svi ljudi nešto pretpostavljaju, slute i prihvataju o bogovima; od filozofa se, međutim, očekuje pružanje dokaza.“

Kritija je opisivao da su stanovnici jednoga grada u jednom trenutku prestali da se pridržavaju zakona i počeli da čine zla, znajući da zakone mogu da izbegnu, te su državnicima izmislili bogove koji sve vide i od čijeg suda niko ne može da pobegne. Prvi samoproklamovani ateista je bio Dijagora, sofista iz Mileta, koji je ismevao Eleusinske misterije i ubeđivao ljude da se klone ovih svečanosti. Ovo su samo neki od primera, za kompletnu analizu bezbožništva kroz grčku filozofiju bilo bi potrebno nekoliko knjiga, a Aristotel je to najbolje zaokružio sledećom izjavom: „Svi ljudi nešto pretpostavljaju, slute i prihvataju o bogovima; od filozofa se, međutim, očekuje pružanje dokaza“ – što je i danas

temelj naučnog principa.

Budizam se danas smatra jednom od najbrojnijih religija, i kroz vekove je imao mnogo varijanti i uticaja na druge verske poglede, ali to ni u kom slučaju nisu osnove koje je ostavio princ Sidarta Gautama, poznat kao Buda. On, u obraćanju stanovnicima Kesapute, objašnjava da istinu ne traže u tradiciji, religijskim tekstovima, dogmama i učenju sveštenika, već da sami, kroz iskustvo, dođu do stvari koje su moralne, ispravne i koje stvaraju dobro i sreću, te da se po tome upravljaju u životu. Budizam u osnovi negira bilo kakvo više biće kao tvorca i cilj ljudskog postojanja vidi kroz individuu i traženje potpunog mira – nirvane. Još nekoliko škola indijske filozofije negira bogove i, iako se ne mogu smatrati ateističkim (imaju razlite elemente sujeverja kako ga danas vidimo), veoma su progresivne za to doba (8 – 5 vek pre nove ere). Većina njih je, zapravo, odgovor na autoritet Veda – svetih knjiga koje su nastale na teritoriji današnjeg Irana, pre migracije Arijska u Indiju (1500. godina p.n.e.) i čine osnovu hinduizma – treće najbrojnije religije danas. Ove škole su učile materijalizam i atomizam (sličan grčkom) i postavljale čoveka u situaciju da sâm bira svoj put, bez uticaja viših sila. Samkhja i Ājainizam ne prihvataju teoriju tvorca, Mimansa objašnjava da je čovek sam sebi dovoljan i ne dozvoljava ikakvo mešanje „sa strane“, a Červaka ide i korak dalje i smatra se, čak, ne samo materijalističkom, već krajnje antiteističkom školom.

Posredno znamo i za tragove bezbožništva među slovenskim i nordijskim paganima, no problem tu nastaje, s jedne strane, zbog nedostatka zanimanja za istraživanje istog, a, s druge strane, hrišćanstvo se u širenju po Evropi nije libilo nikakvih sredstava da uništi sva-

ki trag paganstva, pa su tekstovi pisani runama surovo uništavani, a epovi menjani u korist hrišćanstva. To vidimo i u najpoznatijem germansko-nordijskom epu – sagi o Nibelunzima. Ne postoji više nijedna verzija koja ne uključuje hrišćanstvo, mada su preživjele neke koje hrišćane prikazuju kao zle osvajače; u njima deo naroda kritikuje one koji prihvataju hrišćanstvo i okreću leđa Odinu, dok su neki ravnodušni, nagoveštavajući da je to samo borba za vlast, pošto, uistinu, ni hrišćanski ni nordijski bogovi nisu zaista stvarni. Sličan problem se javlja i kod centralno i južnoameričkih civilizacija, čije su spise (preko 40.000) španski sveštenici nemilosrdno spaljivali, učeći Inke i Asteke hrišćanstvu, pa danas nemamo tragova da su ti narodi imali ikakvu ideju o bezbožništvu.

Budizam u osnovi negira bilo kakvo više biće kao tvorca i cilj ljudskog postojanja vidi kroz individuu.

Srednji vek u Evropi nije ni vredan pomena u ovoj priči, jer su od 387. godine, kada hrišćanstvo postaje zvanična i jedina religija rimskog carstva, svi koji su mislili drugačije bili proganjani i ubijani na raznorazne načine. Tek u periodu renesanse javljaju se prve kritike hrišćanstva i suprotstavljanje argumentima verskih autoriteta. Nosioći skepticizma su bili Leonardo da Vinči, Galileo Galilej, Nikolo Makijaveli, no, iako su se protivili nekim verskim dogmama, niko od njih nije negirao boga kao tvorca. Reč „ateista“ (nasuprot sveprisutnom nazivu „bezbožnik“,

koji postoji oduvek i na svakom jeziku) nastala je 1566. godine i do kraja 18. veka je imala pogrdno značenje i postojala je samo kao referenca u teološkoj raspravi. U tek uznapredovalom islamu se u devetom i desetom veku pojavilo nekoliko intelektualaca koji su kritikovali religijsku dogmu. Ibn al-Ravandi je dogme smatrao nerazumnim i smatrao da bi trebalo da budu ukinute. To su podržavali i fizičar i filozof Abu Bakr al-Razi i pesnik Al-Maari.

Prvi ateista novog doba bio je Žan Meslije, bivši sveštenik koji se predomislio i prvi otvoreno negirao postojanje boga, takođe, komentarisao i da je religija sredstvo za kontrolisanje masa. Prati ga Pol Holbah, koji je 1770. pod pseudonimom napisao knjigu Sistem prirode (zakoni moralnog i fizičkog sveta). Bio je deo intelektualne elite tog vremena i družio se sa Žan-Žak Rusoom, Dejvidom Hjumom, Adamom Smitom i Bendžaminom Frenklinom. Američki rat za nezavisnost i Francuska revolucija uticali su na stvaranje Kultra razuma, koji je za cilj imao zamenu hrišćanstva ateističkim sistemom verovanja u Francuskoj. Žak Eber, Antuan-Fransua Momoro, Pjer-Gaspar Šomet i Žozef Fuše vodili su ovaj pokret preko novinarstva, politike i ratovanja kroz Francusku. Fuše je bio komandant jakobinaca, pa su razum i ateizam šireni olovkom i mačem sve do 1794. godine, kada je Robespjer,

osvedočeni deista, prvake ove grupe poslao na giljotinu.

Jedna od najvažnijih ličnosti za ateizam kakav danas poznajemo je Ludvig Fojerbah, filozof i antropolog. Bio je učenik Hegela, a njegova dela su imala jak uticaj na njegove savremenike. 1830. godine objavljuje spis „Misli o smrti i besmrtnosti“,

Ludvig Andreas fon Fojerbah

nosti“, u kome odbacuje veru u besmrtnost; knjiga će biti zabranjena, a Fojerbah do kraja života više neće dobiti staln posao kao predavač. Kasnija dela, „Suština hrišćanstva“ i „Predavanja o suštini religije“, podstakla su druge intelektualce da krenu njegovim putem, a najbitniji su Artur Šopenhauer, Fridrih Niče i Karl Marks. S obzirom na uticaj Ničea i Šopenhauera na dalju filozofsku misao i uticaj Marksa na istoriju 20. veka, Fojerbah je ostao malo po strani i često se pominje kao most između Hegela i Marksa. Prvi ateistički proglas na engleskom jeziku („Neophodnost ateiz-

zma“) napisao je pesnik Persi Biše Šeli i za to bio izbačen sa Oksfordskog univerziteta 1811. godine. On je bio sledbenik pokreta slobodnih mislilaca u Engleskoj, kojoj su pripadali Vilijam Muline i Entoni Kolins, kao i istog pokreta u Francuskoj, koji je predvodio Volter. Najbrojniji ateistički pokret (Liga slobodnih mislilaca Nemačke) nastao je u Frankfurtu 1881. godine i okupljao je sve nemačke ateiste tog doba. Iz njega je proizašlo i nekoliko proleterskih organizacija, da bi najbrojnija ušla u uniju sa Ligom i time oformili Udruženje slobodnih mislilaca Nemačke (imali su preko pola miliona članova). Ovo je, tokom dvadesetih godina dvadesetog veka, vodilo masovnom ispisivanju iz crkvenih spisa, tolikom da se navodi čak dva i po miliona ljudi; takođe, uticalo je i na stvaranje Internacionalne proleterskih slobod-

po Evropi. Sa usponom Hitlera na vlast, sva udruženja slobodnih mislilaca su ugašena i zabranjena, a nemali broj njihovih vođa proglašen je izdajnicima i uhapšen.

Sa usponom Hitlera na vlast, sva udruženja slobodnih mislilaca su ugašena i zabranjena.

U Sjedinjenim Državama je od samog nastanka bilo nekoliko istaknutih ateista (ili, pak, istaknutih boraca za sekularnost), počevši od Bendžamina

Benjamin Franklin

nih mislilaca. Nažalost, vođe ove internacionalne su smenjene i izbačene kada su sovjetski militantni lideri preuzeli slične organizacije

od samog nastanka bilo nekoliko istaknutih ateista (ili, pak, istaknutih boraca za sekularnost), počevši od Bendžamina Frenklina, kao jednog od istaknutih „Očeva osnivača“, prae-nim drugima među kojima su bila i prva četiri predsednika SAD: Džordž Vašington, Džon Adams, Tomas Džeferson i Džejms Medison. Uz njih, na toj listi su i Tomas Pejn, autor pamfleta „Zdrav razum“, koji je podržavao nezavisnost kolonija, nešto kasnije predsednici Abraham Linkoln i Vilijam Taft, kao i jedan od najvećih američkih autora, Mark Tven. Podstaknuti nemačkom ligom slobodnih mislilaca, nastalo je i nekoliko sličnih udruženja u nekoliko američkih država. Ateizam u SAD naglo opada nakon uspona Sovjetskog saveza, koji promovise komunizam i guši reli-

gijske slobode, a pogotovo nakon Drugog svetskog rata, kada počinje Hladni rat. Tada, uz pretnju komunizma, uz koji je išla i promocija ateizma, Amerika se sve više okreće religiji uz maksimalnu podršku države. Sovjetski savez, zapravo, nikada nije zabranio religiju, ali jeste ograničavao prava crkvama i onemogućavao otvorenim vernicima penjanje na društvenoj lestvici. Jedina ikada zvanično proglašena ateistička država bila je Albanija za vreme Enver Hodže, od 1967. do 1991. godine.

Nakon pada Berlinskog zida i kraja Sovjetskog saveza, situacija se menja u krug: crkva ponovo dobija na važnosti u Rusiji i drugim zemljama bivšeg Varšavskog pakta, dok u zemljama Zapada, sa nestankom komunističke pretnje, ateizam ponovo postaje društveno prihvatljiv. To nije bio problem u zemljama u kojima je stanovništvo većinom nereligiozno poput Švedske, Danske, Norveške i Estonije, ali jeste u nekim drugim kao što je Amerika. Uprkos činjenici da se preko 90% naučnika izjašnjava kao nereligiozni ili ateisti, većina Amerikanaca je veoma religiozna, a u SAD se nalazi i najveći broj raznih crkava – uglavnom hrišćanskih denominacija; ovom trendu svakako ne pomažu teroristički napadi uglavnom islamskih ekstremista. To je i jedan od razloga za nastanak pokreta nazvanog „Novi ateizam“, koji mnogi kritikuju kao militantni i agresivni. Knjige koje popularišu ovaj pokret uglavnom promovisu ateizam, antiteizam i humani sekularizam, kritikuju religiju i verske vođe i naučnopopularnim štivom se trude da ljudima predstave nauku kao jedini način da se dođe do istine. Vodeći promoteri pokreta su Ričard Dokins, Sem Heris, Kristofer Hičens i Danijel Denet, poznati i kao Četiri jača Novog ateizma. ■

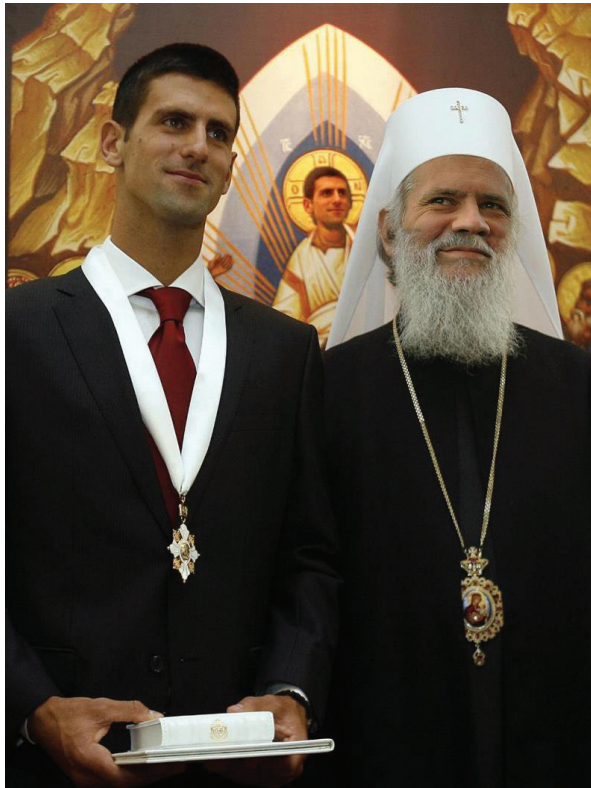
Mihailo Vuletić

Maraton u Hristu

I27. januar: Muftija Islamske zajednice u Srbiji, Muamer Zukorlić, otpočeo je svoju ovogodišnju političku promociju optuživši vlasti u Beogradu da rade na „pokršćavanju Bošnjaka u Sandžaku“ kroz praksu obeležavanja slave Svetog Save u školama.

Gotovo sve državne institucije, političke partije, privatne kompanije, verovatno i mesne zajednice, tokom prve decenije 21. veka usvojile su jednu od pregršt slava kao zvanične slave institucije (zapitajmo se kako se uopšte bira slava – lutrijom ili po sličnosti crta lica nekog hrišćanskog sveca sa ministrom?). Ta otvorena antisekularna praksa, koja je, naravno, za svaku osudu, poslužila je kao savršen povod muftiji punog antiestablišment elana da osuje paljbu po „strategiji pokršćavanja“, koja je, navodno, osmišljena i implementirana iz Beograda. Strategija koju Beograd svakako ima je ta, kako iskoristiti glasove podeljene bošnjačke zajednice u Sandžaku, dok je jedina strategija koja je zaista potrebna ona koja bi dala osnov za poboljšanje statusa pauperizovanog stanovništva Sandžaka. Činjenica da se prepucavanja na liniji Novi Pazar – Beograd i dalje odvijaju u religioznom diskursu govori, pre svega, o gorućoj potrebi da se unapredi obrazovni sistem na svim nivoima, a daleko manje o tajnoj misiji SPC-a da dobije još par hiljada politički obespravljenih i finansijski nemoćnih vernika.

II24. mart: Vlada Srbije usvojila je Uredbu o vršenju verske službe u Vojsci Srbije, koja se organizuje radi ostvarivanja slobode veroispovesti, jačanja duhovnih i moralnih vrednosti pripadnika vojske, negovanja vojničkih vrlina i patriotizma, kao i oblikovanja građanske odgovornosti.

Groteskna povezanost Crkve i Vojske, naravno, nije niti novi fenomen, niti je prisutna samo u Srbiji. Teško je zamisliti grublje kršenje principa laičke države: vojska, kao institucija države koja oličava monopol fizičke sile, koji suštinski definiše samo postojanje države, ovom je uredbom nakalemljena na verske organizacije u Srbiji. Iako sama uredba ima neke liberalne odredbe – pripadnici VS se ne moraju izjašnjavati o svojoj veroispo-

vesti ili o neprihvatanju vere; sve relevantne verske zajednice će imati svoje predstavnike u redovima vojske itd. – ostaje činjenica da se prožimanje države sa SPC-om nastavlja i na ovom planu. U mesecima nakon odluke američke vojske da dozvoli pripadnicima LGBT zajednice da služe otvoreno u oružanim snagama USA, Vlada Srbije je omogućila hrabrim srpskim momcima i devojkama da se pomole Svetom trojstvu, Alahu ili možda Devi Mariji. Verovatno im i nije ostavljena bilo koja druga opcija.

III30. mart: U intervjuu magazinu „Cord“, poglavar Srpske pravoslavne crkve patrijarh Irinej ocenio je da SPC nema dovoljno crkava u gradovima Srbije.

Govoreći o mladima u Srbiji, patrijarh je rekao da je srećan što značajan broj mladih ljudi dolazi u crkvu, iako se „veliki broj njih okreće ateizmu“. Patrijarh bi možda mogao da razmisli o tome da ogromna većina mladih živi sa roditeljima, babama i dedama i nema nikakvu perspektivu da se osamostali u bliskoj ili daljoj budućnosti. Jedna organizacija u čijoj bi srži delovanja trebalo da bude briga o bližnjem, morala bi više da mari za nedostatak narodnih kuhinja, bolnica, sirotišta itd. Srbiji je potreban ekonomski razvoj i standard koji omogućava mladim ljudima da traže svoj put i svoj život tamo gde ga žele. Više crkava u prenatrpanom Beogradu, koji pre

podseća na neko hipertrofirano šumadijsko selo nego na evropsku metropolu, neće ni izdaleka povećati duhovnost srpskog življa. Samo će ojačati sveprisutnu praksu samohipnoze, koje se kolektivno grčevito držimo preko dve decenije.

IV 15. april: Sveti arhijerejski sinod SPC savetuje Partizan i Crvenu zvezdu da se 140. prvenstveni derbi ne igra na Veliku subotu, 23. aprila.

Ove godine se katolički i pravoslavni praznik poklopio, tako da je ceo hrišćanski svet slavio tog vikenda, što, naravno, nije zaustavilo nijednu utakmicu u Evropi, ali SPC je našao za shodno da svima spočita kako nije lepo igrati se fudbala na Veliku subotu. Predsednik FK Crvena zvezda je sa oduševljenjem prihvatio savet, a Zvezdini navijači, uvek pobožni i ponizni, dva meseca pre toga su najavili kako će bojkotovati derbi ako se tada odigra, što su i uradili. Inače, Zvezdin oficijelni sajt je na naslovnoj stranici tih dana prikazivao vaskršnju poslanicu, bez ikakve informacije o klubu. Partizan je bio nešto rezervisaniji, pa se derbi ipak odigrao. Najbolju ocenu celog događaja je dao čuveni Miloško Pantić, koji se obratio Crkvi rečima „Gospodo, dobili ste crveni karton, jer se mešate u ono što nije vaša nadležnost“.

V 17. april: Na platou ispred beogradske Crkve Svetog Marka, obavljeno je saborno krštenje oko 550 učenika beogradskih osnovnih i srednjih škola – maraton u Hristu.

Zašto religija i verske zajednice ne smeju da imaju mesta u državnim organima, a naročito u obrazovnom sistemu, najbolje se videlo na tzv. masovnom krštenju 550 đaka osnovnih i srednjih škola u Beogradu. Naime, kroz obred krštenja su prošli ne samo učenici koji

su pohađali versku nastavu, već i oni drugi, „koje su drugari ohra-brili“, kako stoji u saopštenju radija Sveta gora. Drugim rečima, decu su uterali u tor pravoslavnih vernika ni krive ni dužne, svakako ne na odgovarajući način konsultovane. SPC, dakle, ne preza ni od grubog iskorišćavanja dece u medijske svrhe, jer kako samo lepo deluje scena dok svetom vodicom poštropljujemo tu divnu dečicu. Oprostimo im jer ne znaju što čine? Verske vođe sistematski pokušavaju da uguše kapacitet za kritičko mišljenje u generacijama koje stasavaju i time im zapravo negiraju mogućnost da jednog dana i sami znaju. U tom smislu, možemo se zapitati da li imamo pravo na moralni oprost i ćutnju pred ovim zloslutnim ritualima.

VI 20. april: Patrijarh je objavio Vaskršnju poslanicu.

Vaskršnja poslanica SPC-a je jedno od najčitanijih i najuticajnijih saopštenja kojim Crkva većinskog pravoslavnog naroda komunicira sa svojom pastvom. Ovogodišnja Poslanica sadrži uobičajen set halucinogenih izjava koje negiraju racionalni kapacitet čoveka i svode poimanje sveta na magijska objašnjenja kromanjonca. Daleko više od toga, u Poslanici, takvoj kakva je, njeni autori, zapravo, otkrivaju svoju žalosno primitivnu koncepciju Boga, koji je, zbog naših greha, izmaknuo jednu ploču ispod Pacifika, zaljuljao okean i cunamijem potopio desetine hiljada razvratnih Japanaca. „Očevidno“, tvrdi autor Poslanice, „duhovni i moralni poremećaji u ljudskom društvu, kao odvajkada, praćeni su i sada prirodnim poremećajima poput cunamija.“ Volter, ogorčeni protivnik Crkve, ali i uvereni deista, oplakivao je hiljade nastradalih u lisabonskom zemljotresu 1755. i zapitao se kako Bog, ako postoji, može dozvoliti da mnoštvo potpuno nevinih ljudi tako brutalno okonča svoj život. SPC-u toliko manjka humanosti da u ma-

niru inkvizitorskog likovanja ističe stradanja ljudi koja su se mogla izbeći – ne molitvom i asketizmom, već ljudskom akcijom. Fukušima je bila stara i oronula nuklearna elektrana koju je trebalo zatvoriti još 2000, što zbog korupcije i inercije birokratije nije urađeno; jači i viši nasipi su mogli biti izgrađeni. Buduće nesreće će biti izbegnute ili smanjene ljudskom akcijom, jer istorija sveta ipak nije „stvarnost zakvašena kvascem večnog života“, kako veli Poslanica, u kojoj magijskim ritualima možemo rešiti realne probleme.

VII 28. april: Patrijarh je uručio Novaku Đokoviću najveće odlikovanje SPC-a – Orden Svetog Save „za njegovu delatnu ljubav prema Majci Crkvi“.

Omamljujući uspeh Novaka Đokovića je opio ne samo državu, političare, običan puk i reklamokrate, već i sveštenstvo SPC-a. Zapravo, otužna histerija oko Đokovića je poprimila nove razmere kada je SPC uvideo da je Novak svojom „snagom, šarmom i iskrenošću... posvedočio svetu jevanđeljsku poruku mira i ljubavi“. Šta se, zapravo, krije iza ove farse? Đokovićev produhovljeni backhand? Ili bogo-ugodni drop-shot? Pre će biti da je u pitanju činjenica da je Đoković nedavno poklonio 100.000 dolara manastiru Gračanica i tako pomogao sestrinstvu da otkupi zemlju koju je vlasnik nameravao da proda, zamislite, Albancu. SPC, izgleda, religioznost vrednuje pre svega finansijskim doprinosima.

VIII 14. maj: Reis-ul-ulema Islamske zajednice BiH, Mustafa Cerić, javno je zapretio kantonalnom ministru obrazovanja, Emiru Suljagiću, da će, ako ne povuče odluku o prebacivanju ocena iz veronauke u opisne (čime ne ulaze u prosek), dobiti „sarajevsko proleće“ na ulicama, po uzoru na arapske zemlje.

Da bi retroreligiozni sitkom u kome se Srbija obrela dobio i regionalnu razmeru, pobrinuo se reis Cerić kada je šerijatski drsko zatražio da veronauka ostane integralni deo obrazovnog sistema Kantona Sarajevo ili će se svetovne vlasti suočiti sa svojevrsnim događanjem naroda. Pritom, ne radi se o ukidanju verske nastave, niti o mešanju u sadržaj i program, već samo o promeni načina ocenjivanja. Prosvetiteljstvo je, nažalost, tek okrznilo većinu naroda u Evropi. Da bismo se oslobodili teškog balasta srednjovekovnih predrasuda i rituala, ljudsko društvo mora da iznedri obrazovni sistem

ni život treba u potpunosti da bude odvojen od svetovnog.

Bilo to nužno ili ne, istorija se ponekad zaista ponavlja. I to na najdosadniji, šematski način. Balkanski narodi kaskaju dva veka za svojim zapadnoevropskim susedima, igrajući se stvaranja nacionalnih država početkom 21. veka. Neke autoritarne umne glave bi svakako rekly da se istorijski procesi moraju odviti do kraja. Međutim, da li je zaista potrebno da se moderna crnogorska država obezbedi stvaranjem nacionalne crkvene organizacije? Đukanovićeva odluka da u prvi plan

ski objekat, odnosno crkva. Država praktično nameće ovaj harač, kojim se finansira izgradnja pravoslavne crkve u sekularnoj državi Srbiji, svim građanima, bez obzira na to da li su uopšte religiozni i kojoj konfesiji pripadaju. Veliko je pitanje i kako će se prikupljeni novac potrošiti, pošto se iznos uplaćuje na račun Sinoda, a nije poznato da li postoje mehanizmi kontrole namećene tih sredstava.

XI 4–5. jun: Papa Benedikt XVI posetio je Hrvatsku.

„Hvala ti, Benedikte XVI što si uzvisio Katoličku crkvu, duhovnu i moralnu vertikalnu u Hrvatskoj. Hvala ti što nas ostavljaš u znaku križa. Hvala ti na veličanstvenom i dostojanstvenom pohodu našoj domovini Hrvatskoj. Još jednom, draga gledateljice i gledatelji, i još 2011 puta recimo: ‘Hvala ti, sveti oče, što si blagoslovio našu zemlju’“, rekao je voditelj HRT-a skrušenoj hrvatskoj pastvi dok se papa spremao za odlazak iz Hrvatske. Koliko god to paradoksalno zvučalo, Racinger je zapravo pomogao Hrvatskoj na njenom dugom i posve nesigurnom putu ka moderni. Prosečni hrvatski glasač, verujući pre svojoj mašti nego očima (H. Arendt), možda bi, iz čiste obesti zbog ekonomske katastrofe u kojoj živi, glasao protiv članstva u EU na referendumu koji će se održati verovatno na jesen ove godine. Nakon blagoslova Svete Stolice, hrvatski će živalj, šta god im rekao agnostik Josipović, svakako glasati za članstvo u Uniji i time barem ući u okvir unutar koga će imati mogućnost da se približe modernom društvu. Istorija ponekad zaista ima smisla za ironiju. Ljudska glupost, tako veličanstveno oličena u religijama i crkvenim organizacijama, uvek nađe način da se adekvatno manifestuje. Čak i ako se nekad stavi na pravu stranu povjesti. ■

Saša Butorac

koji ohrabruje i stvara kritičko mišljenje. Od kritičkog mišljenja do odbacivanja svakog oblika institucionalizovane religije je samo korak. Upravo zato, nosioci zatvorenog društva postaju tako nervozni kada se udari na temelje njihove moći.

IX 17. maj: Milo Đukanović je izjavio da će cilj njegove partije biti objedinjavanje pravoslavne crkve u Crnoj Gori u samostalnu organizacionu celinu, a ministar vera Srbije, Srđan Srećković, izjavio je da ne razume potrebu da se političari bave radom crkve i da crkve-

političke borbe postavi ovu temu je još jedan otrežnjujući dokaz kako se može manipulirati javnošću kada je obrazovana srednja klasa svedena na zanemarljiv procentualni nivo populacije. Kao odgovor na to, srpski ministar vera je svojom izjavom obezmislio funkciju sopstvenog ministarstva u jednoj sekularnoj državi.

X 26. maj: Vlada Srbije je donela Uredbu o izdavanju doplatne poštanske marke namenjenju izgradnji Hrama Svetog Save.

Hram Svetog Save zapravo je ver-

Sekularna država ili teokratija – pitanje je sad

U demokratskom svetu, legitimni predstavnici su narodni poslanici, nikako jedan ili par akademika, pogotovu ne neko ko se bavi drugom oblašću, odnosno umetnošću.

Izjednačavanje srpstva i pravoslavlja stalna je praksa. Pošto se radi o veoma „osetljivim“ pojavama (mnogi bi rekli svetinjama), njima se retko ko javno suprotstavlja, mada se radi o različitim stvarima.

Pravoslavlje je jedna religija koju čine pripadnici brojnih naroda i nacija, a srpstvo je jedna nacija u kojoj može postojati više (ne)veroisповești. „Pravoslavna nacija“ ne postoji, pa ni pripadnost pravoslavlju nije oznaka nacije. Uostalom, oni koji su za ovo izjednačavanje nipošto nisu za ignorisanje razlika među nacijama, niti za „utapanje“ srpstva u neku nadnaciju. Naprotiv!

Srbi su još nešto osim što su pravoslavni, zbog čega se i pribegava određenju pomoću svetosa-

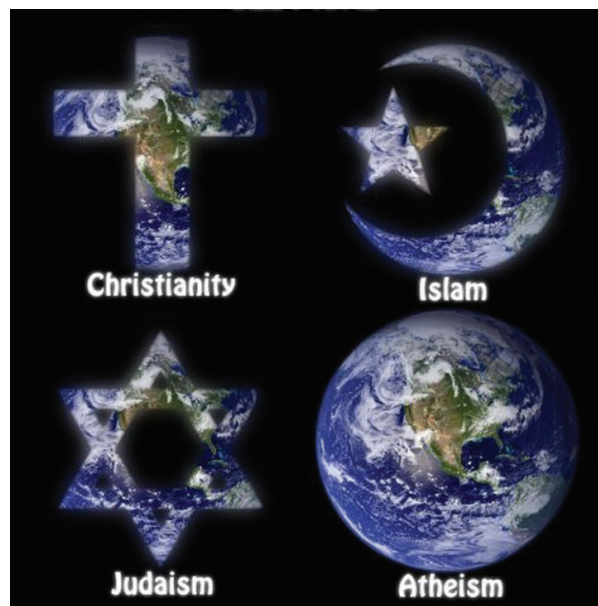
Nerazumljivo je da stav crkve i Srba vernika shvatimo kao stav Srba.

vlja, takođe neuspešno (Svetog Savu visoko cene ne samo pravoslavni Bugari, nego i naši muslimani). Pozivanje na prošlost i pravoslavlje koje je „održalo Srbe“, izgleda ključni argument, uopšte nije ispravno. Ne samo zbog onih koji su ga napustili, a zadržali svest o pripadnosti Srbima, nego i zato što je za održa-

nje Srba važno još ponešto. Pre svega, jezik (SPC se čak i ne koristi srpskim, već crkvenoslovenskim jezikom) i kultura, osobito narodna epska, pa i liriska poezija. A zatim, srpski narod je stariji od pravoslavlja, čak i ako zanemarimo neodrživu tvrdnju o njemu kao „narodu najstarijem“! Zna se kada se formira pravoslavlje (Velikom šizmom, 1054), a zna se i od kada datira pominjanje Srba. Međutim, i ovde imamo pojavu favorizovanja pravoslavnog, na štetu srpskog. Imamo zanemarivanje, pa i ignorisanje prve srpske države u Zeti (Duklji) i njenih kraljeva (osim Vladimira jer je proglašen svecem), jer su očigledno pre Šizme...

Ukoliko prihvatimo ovo izjednačavanje, onda bi trebalo da važi i obrnuto: da su pravoslavci obavezno Srbi. Trebalo bi, jer nije izričito negirano, a logički gledano, obe strane jednakosti su jednake! Ako biti Srbin znači ispunjavati obaveze prema pravoslavlju i njegovoj Crkvi, važi i obrnuto: biti pravoslavac znači ispunjavati obaveze prema srpstvu i njegovoj državi. Da li je to slučaj?

Pre toga i iznad toga, da li je u interesu Srba i Srbije odricanje onih, koji nisu pravoslavne vere? Odričemo li se time ljudi i događaja koji su mnogo više doprineli samoj državi od SPC-a? Šta je važnije za dobrog

Srbina, patriotu: da slavi ili da radi za slavu Srbije?

Takođe, nerazumevanje prirode i uloge religije i crkve u osnovi je ovog izjednačavanja. Činjenica je da crkva ima i svoju svetovnu formu i ulogu. Ona je organizacija ljudi! A svakoj organizaciji, čim nastane, vlastito održanje i jačanje postaje važno, a nekima u njoj i važnije od ciljeva radi kojih je nastala. U tom smislu, razumljivo je što SPC ne zanimaju Srbi nepravoslavci. Šta ona ima sa njima, odnosno od njih? Ali, nerazumljivo je da stav Crkve i Srba vernika shvatimo kao stav Srba. Pogotovu što je crkva jedna od tzv. totalnih institucija, koje uređuju celokupni život svojih pripadnika, tražeći „opštu spremnost na pokoravanje čitavog sopstvenog ubeđenja religioznom autoritetu koji je u konkretnom slučaju merodavan“. S ljudima izvan Crkve ona

zato ne može i ne treba imati ništa, zbog čega i postoji sekularizacija, odvajanje od države i ograničavanje na regulisanje čisto religioznih pitanja svojih pripadnika.

Izjednačavanjem srpstva i pravoslavija se indirektno nudi odgovor na važno i nimalo teorijsko pitanje: ko je legitimni predstavnik nacije i zastupnik nacionalnog interesa? Proširivanjem kompetentnosti u stvarima religioznog verovanja na stvari koje se tiču nacije, crkva (i to jedna od više njih) postaje takav predstavnik i zastupnik, a pošto se, istovremeno, ne traži građanska država nego država srpske nacije, otuda i proširivanje na stvari koje se tiču države. Definitivno ukidanje

Kome u svetu pada na pamet da Francuze ili Nemce svodi samo na katolike ili protestante?

sekularne države i teokratija je smer ka kome vodi to izjednačavanje.

Crkva se tako približava drugim organizacijama sa čisto svetovnim ciljevima, uključujući političke. Istupanja visokorangiranih u njoj otuda su nekad više svetovna i politička, nego duhovna. Zbog opštepoznatog izjednačavanja pravoslavnog i srpskog, to se nikako ne shvata kao mišljenje i stav jednog, mada visokorangiranog, pravoslavca i Srbina prema Muslimanima ili Bošnjacima, nego svih Srba, pa i države! U demokratskom svetu, legitimni predstavnici su narodni poslanici, odnosno partija ili koalicija koja u parlamentu ima većinu. Uz njih, takvi predstavnici su i nacionalna akademija nauka i zajednica istraživača-naučnika u oblasti o kojoj je reč. Nikako jedan ili par

akademika, pogotovu ne neko ko se bavi drugom oblašću, odnosno umetnošću.

Ako se crkva bude bavila svim onim što je od interesa za Srbe, neće glave dizati od ovosvetskih pitanja! Koliko će joj ostati vremena i energije za bavljenje onim što joj je osnovni cilj: spasavanje duša? A ako se Srbi budu bavili samo onim što je njen osnovni cilj, ili spasenjem svojih duša, onda će dići ruke od svega ovozemaljskog i postati stvarno „nebeski narod“, uživajući sa nebeskih visina u kuknjavi čovečanstva koje je prekasno shvatilo šta je imalo, pa izgubilo... U sekularnoj državi, crkva nije odgovorna za gafove i greške države. Ona se ograničava na ono što i jeste njen zadatak i što ne radi nijedna druga organizacija. Da, ali tada bi se borila i za ostanak pravoslavnih u njenim redovima i za povratak „zabludelih ovčica“. I to bi radila bolje nego do sada, više bi vodila računa o svakom svom potezu i „kadrovskom rešenju“, tako da ni njen velikodostojnik ne bi delovao inferiorno i nekulturno u TV-duelu sa kolegama iz drugih religija. Tada bi i pretnja privremenom ekskomunikacijom, o trajnoj da i ne govorimo, bila efikasna. Umesto indirektna i anahrona, nemoguće pretnje ekskomunikacijom iz nacije!

Uostalom, nacija je isuviše velika grupa, da u njoj ne bi bilo razlika i u verovanjima. Prikrivanje vapijućih opravdanih, a još više neopravdanih razlika, forsiranjem religiozne jednakosti: svi verujemo u istog Boga, znači, svi smo isti, razlike ostavlja netaknutim. Integracija rogova u vreći jeste neophodna, ali potreban je još neki integrativni faktor i za same Srbe. A pogotovu za Srbiju, kao državu Srba i „ostalih“. Suprotno prastarom principu religiozne tolerancije, suprotno deklaracijama i konvencijama Ujedinjenih nacija koje je naša država

potpisala, suprotno važećem Ustavu i zakonima. Suprotno onome čega ima u modernim, demokratskim državama. Samo, da li je sklonima ovom izjednačavanju uopšte stalo do modernog i demokratskog? Kako li mali Perica zamišlja demokratiju i vladavinu institucija, sa prevlašću jedne, i to totalne institucije? Ali legitimiranje svoje vlasti voljom svih građana (birača), mnogo je teže od legitimiranja „milošću Božjom“.

Nema govora da tada budemo „deo sveta“! Kome u svetu pada na pamet da Francuze ili Nemce svodi samo na katolike ili protestante? Pa i znatno manje Austrijance? Nije li i njihov, a kasnije nemački general Aleksander fon Ler, koji je komandovao vazдушnim napadima na Beograd u aprilskom ratu, bio pravoslavac? Opet da pomenemo, za nas sudbinski vezane i važne Albance, kojima ne pada na pamet da svoj nacionalni korpus ograničavaju na Albance jedne religije. Na šta bi se mogli svesti Švajcarci, koji su i višenacionalni, a ne samo višereligiozni? Ili ćemo biti deo sveta, ali kojeg ili kakvog sveta? Zna se, ali tada se na vreme okrenimo Iranu.

Izvesno je da u današnjim okolnostima jedino razum treba da zapoveda ljudima, tako da i moralno delanje počiva na razumu. Centralna osa liberalne argumentacije je razdvajanje privatnog života i javnosti, odnosno društvenog sveta. Iz ovog razdvajanja proizilazi tolerancija, kao najviša socijalna vrlina! Pojava novih ideologija i aktera takođe je crkvi neprijatna pojava, i svetsko širenje nacionalizma stoji nasuprot ekumeni crkve. Ako ni nauka za dužnost nema regulisanje slobodnih ljudskih akcija, kako da ga ima crkva? Gde je moguće samo jedno doktrinarno shvatanje, nije moguće nikakvo shvatanje! ■

Radovan Marjanović

Pismo Bogu

Kako poštovati božje zapovesti u današnjem svetu?

Dragi Bože,

Znam da si mnogo zauzet, ali se ipak nadam da ćeš ovo pismo pročitati i da neće završiti u korpi tvog šefa kabineta. Ti znaš gde me možeš naći da mi dostaviš odgovor.

Zamolio bih te sada da mi pojasniš malo onih tvojih čuvenih deset zapovesti.

Prva zapovest glasi:

Ja sam Gospod Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje misirske, iz doma ropskog. Nemoj imati drugih bogova uza me.

Ti se, inače, u davanju zapovesti obraćaš svom izabranom narodu, Jevrejima, i kažeš im da si ti njihov Bog itd. Sada, zbog čega mi ostali nismo uključeni, zašto si se obratio samo jednom narodu kao da mi ostali uopšte nismo važni. Proverio sam, ni mi Srbi, a ni ostali narodi u našoj okolini, nikada nismo bili u egipatskom ropstvu; čak nikada sa Egipćanima nismo imali bilo kakvih sukoba ili neprijateljstva. Takođe, proverio sam i kod svojih rođaka, koji se svi redom kunu da niko od naših predaka nije bio u egipatskom ropstvu.

Ej, bio sam JA u Egiptu, ali to nije bilo ropstvo. Otišao sam s porodicom, iskupao se, odmorio, uživao, a Egipćani su bili veoma prijatni i ljubazni prema meni. Čak me ti nisi ni izbavio iz Egipta, već je to učinio jedan pilot „Jat Airwaysa“ avionom „Boing 737“!

Druga zapovest:

Ne gradi sebi lik rezani niti kakvu sliku od onog što je gore na nebu, ili dole na zemlji, ili u vodi, ispod zemlje. Nemoj im se klanjati niti im služiti, jer sam ja Gospod Bog tvoj, Bog revnitelj, koji pohođim grehe otačke na sinovima do trećeg i do četvrtog koljena, onih koji mrze na mene; a činim milost na hiljadama onih koji me ljube i čuvaju zapovesti moje.

Je l' se ti to gadiš umetnosti? Šta je problem u vajarstvu, rezbarstvu ili slikanju? Kako to može da ti škodi i šta te tu vređa? Zašto u nastavku ove zapovesti pretiš i to još sinovima, unucima, itd. (ti verovatno misliš na srodstvo u pravoj, a ne pobočnoj liniji)?

Verovatno znaš da su naše „svetinje“ prepune slika, ikona sa raznim svecima, ali i sa oslikanim događajima! Pričao ti je Isus sigurno o besedi na Gori, o tajnoj večeri, o raspeću! Na svetu postoje milioni i milioni najrazličitijih slika, kipova, mozaika i slično! Kakav je tvoj stav po tom pitanju?

Treća zapovest:

Ne uzimaj uzalud ime Gospoda Boga svog; jer neće pred Gospodom biti prav ko uzme ime Njegovo uzalud.

Da li si negde rekao nekom, poslao faks, SMS ili e-mail i naveo taksativno koji su to slučajevi kad se može smatrati da je tvoje ime uzalud uzeto? Kako ja mogu da

znam da li sam ja ili neko drugi uzeo tvoje ime u usta, i to uzalud? Šta za tebe znači reč „uzalud“? Da li opraštaš ako neko kaže tvoje ime uzaludno slučajno i samo jednom u životu? Šta je potrebno da uradi onaj ko je uzimao tvoje ime uzalud slučajno, a šta ćeš uraditi onome ko to stalno čini, i to namerno? Hoćeš li mu se krvi napiti?

Četvrta zapovest:

Sećaj se dana od odmora da ga svetkuješ. Šest dana radi, i svršuj sve poslove svoje. A sedmi je dan odmor Gospodu Bogu tvom; tada nemoj raditi nijedan posao, ni ti, ni sin tvoj, ni kći tvoja, ni sluga tvoj, ni sluškinja tvoja, ni živinče tvoje, ni stranac koji je među vratima tvojim. Jer je za šest dana stvorio Gospod nebo i zemlju, more i šta je god u njima; a u sedmi dan počinu; zato je blagoslovio Gospod dan od odmora i posvetio ga.

Ne zameri, ali u verziji Biblije koju ja imam i koristim ne navodi se tačno koji je taj sedmi dan na koji se ova zabrana odnosi. Znaš da su ti menjali Bibliju, i Kurta i Murta je brljao po njoj i sad svaka religijska sekcija (da ne kažem sekta) ima svoju verziju, njenom delovanju prilagođenu. Čoveče, mislim Bože, kako da znamo koja je Biblija prava kada nemamo original Biblije! U stvari, nemamo čak ni kopiju, ni kopiju kopije, ni kopijinu kopiju kopije (mogu ovako u nedogled). Daj pošalji nam jednu verziju original da je umnožimo u 6 milijardi primeraka i podelimo ljudima!

Ako nije problem, neka bude na srpskom jeziku da ne moramo da se mučimo s prevodom! Daj nama original, molim te, Bogu! Ipak, obojica znamo da je u pitanju subota! Je l' tako? U suštini, lepo si ovo gore naveo, niko ništa ne bi trebalo u subotu da radi! Kasnije, u obradi ove zapovesti, predvideo si i smrtnu kaznu za onog ko radi subotom!

Evo, neću da se mešam, ali da je po tebi, u prvu narednu subotu nastao bi takav pokolj širom planete (slažeš se da je Zemlja planeta, okrugla i da se okreće oko Sunca i oko svoje ose, zar ne!?!?) da bi reke i mora bili stvarno crveni od prolivene krvi!

Bog je Bog i nema tu šta mnogo da se priča, subota je svakih sedam dana, pa ti vidi šta ćeš, da li ćeš da budeš dosledan ili ćeš pustiti da ljudi rade na dan kada si ti to zabranio! Ja ću u prvu narednu subotu samo ležati, neću ništa da radim, hoću samo da gledam šta ćeš ti da učiniš! Je l' ne zameraš ako svojima najbližima kažem da i oni u sledeću subotu samo kuliraju?

Peta zapovest:

Poštuj oca svog i mater svoju, da ti se produže dani na zemlji, koju ti da Gospod Bog tvoj.

Nisi li malo nesmotreno dao ovu zapovest? Znaš i sam kakvih roditelja ima! Ubeđen sam da su većina roditelja plemeniti, dobromamerni i puni ljubavi prema svojoj deci, ali, takođe, postoje i takvi roditelji koji zlostavljaju svoju decu, maltretiraju, tuku, seksualno iskorišćavaju, prodaju u roblje, ostavljaju po rođenju, bacaju u kontejnere i tako dalje i tako dalje!

Da li si mislio i na takve roditelje? Zaslužuju li svi roditelji poštovanje, bez obzira na to kako se ponašaju prema deci? 'Alo bre, poštovanje treba zaslužiti!

Mogao si, kad samo malo razmislim, da ubaciš reč na primer: „uglavnom“ ili reči „u većini slučajeva“, pa da se na taj način ogradiš od roditelja skotova koji su u stanju da upropaste život svojoj deci! Razmisli o tome!

Šesta zapovest:

Ne ubij.

Šta reći, dve reči koje sve govore i koje su same za sebe odlična zapovest! Ali znaš kako se u narodu kaže za ono što si ti kasnije uradio: „Zlatom piše, govnom zapečati“! Znači, ne ubij, a onda kasnije u svojoj knjizi navodiš potanko sve one koje treba ubiti, a ponegde i daješ instrukcije kako da se egzekucije vrše, pa tako, po tebi, treba ubiti onoga ko se ne obreže... udari čoveka pa taj umre... namerno ustane da ubije bližnjeg svog iz prevare... udari oca ili mater svoju... ukrade čoveka i prodaga... opsuje oca ili mater svoju... vidi lice gospoda... je veštica... radi subotom... čini preljubu... je homoseksualac... upražnjava seks za vreme menstruacije... vraća ili gata... ne daje priloge bogu... nagovara na promenu vere...

Jedino podržavam da treba ubiti one koji ne daju priloge bogu, njih treba ubiti, bez daljnog!

Sedma zapovest:

Ne čini preljube.

Lično smatram da preljuba nije neka dobra i pozitivna stvar, ali da se takva zapovest nađe u prvih deset zapovesti, to je više nego preterano. Da si napravio listu od 100 zapovesti i stavio zabranu preljube na 76. mesto, ja ti reč ne bih rekao! Prosto si me isprovocirao zbog ovog moralisanja, pa moram na ovom mestu da te pitam zašto

u deset zapovesti nema zabrane genocida, etničkog čišćenja, progona, silovanja, pedofilije, pornografije, sodomije, drogiranja, alkoholiizma, uništenja imovine, prebijanja, mučenja, nanošenja teških telesnih povreda, namernog širenja zaraznih bolesti, laganja, varanja... Nije tu kraj nabrajanjima, nego sam uzbuđen, pa mi beže misli, razumeš me?

Osma zapovest:

Ne kradi.

Isto kao i kod „Ne ubij.“ Zlatom pisao, znaš čime si zapečatio! Ma skoro sve isto, kasnije u Bibliji navodiš kako treba da se pljačkaju osvojeni gradovi, kako da se odvođe zarobljene životinje, pa čak, toliko ti svest bude pomućena, da u broj navodiš sve pokradene životinje npr. 337.500 ovaca, 36.000 goveda, 35.000 magaraca, itd.

Da li je posle svakog ratnog pohoda i pljačke tvoj izabrani narod pravio popis ratnih zarobljenika i pokradene stoke, jer tačnost podataka koje navodiš i pogotovo njihova brojnost je zaista fascinantna?! Ako ti nije teško, navedi mi u odgovoru koja metodologija je prilikom popisa primenjivana!

Deveta zapovest:

Ne svedoči lažno na bližnjeg svog.

Šta će ti Bože ovo „na bližnjeg svog“? Dovoljno bi bilo „Ne svedoči lažno“ i niko ne bi imao šta da ti prigovori! Ko su bližnji? Da li su to oni koji su mi zaista bliski, pripadnici mog naroda ili svi ljudi na svetu, jer, kao, svi smo mi braća? Ovo poslednje ne može da bude, jer da se misli na sve ljude, ne bi ti bez veze dodavao ovo „na bližnjeg svoga“. Znači, ova zapovest trpi

izuzetke! Pa te sada ja pitam da li valja svedočiti lažno protiv nekoga ko ti nije bližnji? Pazi, napominjem da ti nije bližnji, već neki daljnji!

Ko je bližnji, a ko nije, daj malo pojasni, pa da znamo protiv koga možemo svedočiti lažno, jer mi ljudi, grešni, jedva čekamo da nekoga lažno optužimo i posle da se smejemo i likujemo!

Deseta zapovest:

Ne poželi kuću bližnjeg svog, ne poželi ženu bližnjeg svog, ni slugu njegovog, ni sluškinju njegovu, ni vola njegovog, ni magarca njegovog, niti išta što je bližnjeg tvog.

Opet imamo problem sa definisanjem „bližnjeg svog“! Ali, ako se strikno držimo zapovesti ovako kako je zapisana, ispada da možemo da poželimo i kuću i ženu i slugu i vola i magarca, ali i kola, devizni račun, stan, vikendicu, kućnog ljubimca itd. nekoga ko nam nije bližnji.

A i ti sam praviš razlike u Bibliji, kod tebe je sve crno-belo, pa sam 100% ubeđen da nisu svi ljudi bližnji. Daj mi, molim te, napiši koji mi to ljudi nisu bližnji, pa da mogu opušteno, bez straha, da poželim nešto njihov!

Dragi Bože, nadam se da nisi zaspao i da ti nije bilo dosadno čitajući ovoliko pismo!

Nemoj da se naljutiš i nemoj da me kokneš, ti si dobar i praštaš, je l' tako, brateee???

Na kraju, koristim priliku da od srca pozdravim i tebe i celokupnu tvoju administraciju gore, koja danonoćno radi na dobrobit svih nas! Pozdravi Sina, šta radi mali? I njemu pripremam jedno pismo, kaži mu da ne brine, pisaću štampanim slovima!

Srdačno tvoj, Milan Janić

Zablude verskog posta

Pravi stručnjaci za ishranu uvek će preporučiti zdrav, izbalansiran način ishrane.

U vreme takozvanih „verskih praznika“ mediji, kako štampani, tako i elektronski, puni su tekstova koji na kvazinaučni način pokušavaju da afirmišu religijski post „kao način života“ i kao nešto što ne samo „pročišćava telo“ nego i „provetrava dušu i misli“.

Autori ovih tekstova – pamfleta, koji su, najčešće, potpuni laici što se tiče nauke o ishrani, stavljaju se tako u situaciju da daju savete o „zdravom“ načinu ishrane ljudi, motivisanom verom u boga, za čije postojanje ne postoji ni jedan jedini naučni dokaz. Naprotiv.

Činjenice govore sledeće: čovek (*Homo sapiens*) je kroz dugotrajni proces evolucije razvio svoj gastrointestinalni sistem kao SVAŠTOJED. To znači, praktično, da mu je za zdrav život neophodan stalan unos kako biljnih, tako i životinjskih namirnica. Ovo je naročito neophodno u dečjem uzrastu, kada isključivanje životinjskih masti može organizam u razvoju dovesti u ozbiljan deficit esencijalnih masnih kiselina, veoma bitnih za funkcije i razvoj centralnog nervnog sistema, pre svega.

Religijom motivisan post je, takođe, potencijalno opasan, jer u velikoj meri obiluje ugljenim hidratima kao izvorom energije i to kako poreklom iz testenine („posne“?) tako i iz zrna mahunarki, koje se savetuju kao „dobre“, i tako, u ekscesivnom unosu, mogu čak dovesti do porasta telesne težine – dakle nema, u medicinskom smislu, go-

vora o nekakvom „postu“.

Ono što predstavlja poseban problem je nagli prelazak sa prejedanja (koje sigurno nije zdravo) na verski motivisan post, jer takvi udarci na metabolizam mogu dovesti do poremećaja istog, pogotovo što „pravi“ post podrazumeva potpuno neunošenje hranljivih sastojaka izvesno vreme.

Poseban problem je što se autori tekstova o religijski motivisanom „postu“ često pozivaju i na mišljenja stručnjaka i tvrde da i lekari preporučuju religijski post, što je, naravno, netačno. Pravi stručnjaci za ishranu uvek će preporučiti zdrav, izbalansiran način ishrane, zasnovan na naučnim saznanjima i prema individualnim potrebama svakog čoveka pojedinačno, ishranu koja će zadovoljiti kako njegove energetske tako i nutritivne potrebe.

Na kraju, propagiranje religije kao nečeg pozitivnog u 21. veku, kada je nauka nedvosmisleno objasnila nastanak svemira, galaksija, Sunčevog sistema, a Teorija evolucije razvoj biljnog i životinjskog sveta (uključujući i čoveka), može nas dovesti u ozbiljne zablude i skrenuti s puta otvorenosti ka novim saznanjima na put indoktrinacije verskim dogmama, što celo društvo može odvesti iz 21. u mračni srednji vek. ■

*dr Andrija Šrek
Specijalista pedijatar – dijetolog
Predsednik UO Udruženja
„Ateisti Srbije“*

Kristofer Hičens

Ono što njega čini tako briljantnim jeste njegov retorički stil (i nezamenljivi britanski akcent), potpomognut fantastičnim analitičkim umom i neverovatnom sposobnošću da to elokventno izrazi na način razumljiv i kristalno jasan apsolutno svakome.

Njegovo ime nije poznato širokom auditorijumu u Srbiji. Prepoznamo ga, pre svega, po njegovoj uspešnoj novinarskoj karijeri koja traje četiri decenije. Srećemo ga kao kolumnistu i društvenopolitičkog kritičara u kućama kao što su The Atlantic, Vanity Fair, World Affairs, The Nation, Free Inquiry. Poznat je kao veliki poštovalac Džordža Orvela, Tomasa Pejna, Tomasa Džefersona i kao protivnik Majke Tereze, Bila i Hilari Klinton i Henrija Kisindžera.

Identifikovan kao jedan od četiri jahača „Novog ateističkog pokreta“, zajedno sa biologom Ričardom Dokinsom, piscem Semom Harisom i filozofom Denijelom Denetom, Hičens sebe svrstava u antiteiste i pripadnike filozofskih ideala „doba prosvetiteljstva“, konstantno apostrofirajući da je koncept boga ili natprirodnog bića totalitarno verovanje koje uništava individualne slobode i da slobode izražavanja i naučnog istraživanja treba da zamene religijska učenja koja definišu moral, etiku i ljudsku civilizaciju uopšte. Argumente protiv religije izneo je u knjizi: „Bog nije veliki – Kako religija truje sve“.

Poznat po konfrontirajućim stavovima i oštrim argumentima, Hičens je najprovokativniji i najprodorniji jer zadire dublje i temeljnije u ontološke, filozofsko-društvene,

dnevnopolitičke socijalne teme, dotiče etiku i moral, stavljajući na uvid koliko je religija upletena u svaku nišu i same temelje egzistencije čovečanstva. Ono što njega čini tako briljantnim jeste njegov retorički stil (i nezamenljivi britanski akcent), potpomognut fantastičnim analitičkim umom i neverovatnom sposobnošću da to elokventno izrazi na način razumljiv i kristalno jasan apsolutno svakome. Tako se na internetu pojavio tzv. Hitchslap.

Rođen u Britaniji 13. aprila 1949. godine, postaje građanin Sjedinjenih Američkih Država na svoj 58. rođendan (2007. godine) na stepenicama Džefersonovog memorijalnog centra. Novinarsku karijeru započeo je u ranim sedamdesetim godinama XX veka tako što je diplomirao na Oksfordu i zaposlio se u omanjim listovima. Dobio je status neustrašivog levičara zbog agresivnog nastupa prema Henriju Kisindžeru, osudama Vijetnamskog rata i Rimske katoličke crkve. U Ameriku je došao početkom osamdesetih, a njegove kolumne u „The Nationu“ su ga dovele u žižu javnosti, jer je vrlo oštro kritikovao Ronalda Regana, Džordža Buša Starijeg i američku spoljnu politiku u Južnoj i Centralnoj Americi. Godine 1992. postaje urednik/saradnik u „Vanity Fairu“ gde je deset puta godišnje objavljivao svoje tekstove. „The Nation“ napušta 2002.

pošto se nije slagao sa politikom kuće oko rata u Iraku.

Kristofer Hičens ima vrlo šareniliku biografiju. On je, pre svega, izvanredan autor, čiji je stil pisanja istančan, vrlo pitak, direktan, ličan i, nadasve, vrlo snažan. Neko bi rekao na trenutke kontradiktoran, ali, naravno, samo na prvu loptu ukoliko se ne uzme u obzir sve što on jeste. Kroz njegov novinarski rad, talk showove, književne kritike, biografije i dokumentarne filmove, vidimo pre svega jednog običnog sisara (kako voli da oslovljava vrstu Homo sapiens) koji na jedan vrlo hrabar način iznosi stavove koji vrlo često nisu oni popularni (neke ljude su spaljivali i linčovali zbog izražavanja sitnijih stvari, recimo da je zemlja okrugla). Nedavno je dospao na Forbsovu listu 25 najuticajnijih liberala u Americi, iako sebe vidi kao radikalnog, a ne liberalnog.

U junu 2010, nakon objavljivanja memoara „Hitch-22“, dijagnoziran mu je rak koji je, najverovatnije, povezan sa njegovom velikom strašću prema alkoholu i cigaretama, iako je prestao sa pušenjem 2008. godine. Ovu vest objavio je u svojoj kolumni pod naslovom „Tema o raku“, gde je izložio svoju dijagnozu i ne tako pozitivnu prognozu da će biti veoma srećan „ukoliko poživi narednih pet godina“. ■

Aca Todorović

Bezbožni humor

SVINJČE DARVINČE & VELIKI PRASAC

ideja&likovi:AS
crtež:eks

...I ONDA JE, POSLE 3 DANA,
USTAO IZ MRTVIH...

...I JEDNOG DANA ĆE SE VRATITI NA
PLANETU I PODIGNUĆE MRTVE. KAZNIĆE
SVE ONE KOJI
NE SLUŽE
NJEMU...

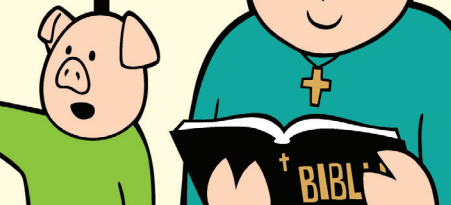
DO TADA
SVI TREBA DA
JEDEMO NJEGOVO
MESO I PIJEMO
NJEGOVU KRV.

POVRATAK
ZOMBIJA

ZVUČI ZANIMLJIVO,
ALI MISLIM DA ĆU
IPAK ODGLADATI
FILMSKU VERZIJU!

Religija jedne ere
je literarna
zabava sledeće.

Ralf Voldo Emerson

Ja sam poliateista.
Postoji mnogo bogova
u koje ne verujem.

Den Fouts

Oni koji uspeju
da vas ubede
da verujete
u apsurde,
mogu i da vas
ubede da
počinite zverstva.
VOLTER

Ne plašim se smrti. Bio sam
mrtav milijardama godina pre
nego što sam rođen i nisam
imao ni najmanju neprijatnost
zbog toga.

Mark Tven

Čuvajte
se ljudi koji
prihvataju
autoritet za
istinu, a ne
istinu za
autoritet.

**Džerald
Mejsi**

Obični ljudi religiju
smatraju istinitom,
mudri neistinitom, a
vladari korisnom.

Seneka

Istorija nikad nije zabeležila
nijednu religiju koja je utemeljena
na nekoj racionalnoj osnovi.
Religija je oslonac za ljude koji
nisu u stanju da se sami, bez
pomoći, suoče sa nepoznatim.

Robert Hajnlajn

Činjenice ne prestaju
da postoje samo zato
što su ignorisane.
Aldus Haksli

Racionalni argumenti
obično ne deluju na
vernike. U suprotnom,
ne bi ni bilo vernika.
dr Haus

Ne mogu da verujem
u boga koji traži
da ga hvale sve vreme.
Fridrih Niče